

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

ОСНОВИ МУЗЕЄЗНАВСТВА

НАВЧАЛЬНО—МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
ДЛЯ СТУДЕНТІВ ІСТОРИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ
(за вимогами кредитно-модульної системи)

Рівне – 2006

УДК: 069. 01
ББК: 79.1 я 73
О – 753

Прищепя О.П.
Основи музеєзнавства. Навчально-методичний посібник. –
Рівне, 2006. – 104 с.

Навчально-методичний посібник призначений для студентів спеціальності 6.010103 – “Педагогіка і методика середньої освіти. Історія.”

Відповідальний за випуск:

Гайбонюк В. Д., кандидат історичних наук, професор, завідувач кафедри історії України (РДГУ).

Рецензенти:

Стоколос Н. Г., професор, доктор історичних наук, завідувач кафедри філософії Рівненського інституту слов’янознавства Київського славистичного університету;

Галуха Л. Ю., доцент кафедри історії України Рівненського державного гуманітарного університету, кандидат історичних наук.

*Схвалено на засіданні кафедри історії України РДГУ
(протокол № 3 від 7 листопада 2006 р.)*

*Рекомендовано до друку історико-соціологічною секцією
Науково-методичної ради РДГУ
(протокол № 2 від 8 листопада 2006 р.)*

*Друкується за рішенням Науково-методичної ради РДГУ
(протокол № 2 від 12 грудня 2006 р.)*

УДК: 069. 01
ББК: 79.1 я 73

© Прищепя О.П., 2006

ЗМІСТ

1.	Опис предмета навчального курсу	4
2.	Навчальна програма курсу.....	5
2.1.	Пояснювальна записка	5
2.2.	Програмний матеріал до вивчення дисципліни “Основи музеєзнавства”	7
3.	Структура залікового кредиту курсу	25
4.	Плани лекцій	26
5.	Методичні рекомендації для засвоєння лекційного матеріалу.....	28
6.	Теми семінарських та практичних занять	58
7.	Плани семінарських та практичних занять із методичними рекомендаціями по їх підготовці	59
9.	Завдання для самостійної роботи	79
10.	Індивідуальні заняття	84
11.	Методи навчання	84
12.	Методи оцінювання	84
13.	Розподіл балів, що присвоюється студентам.....	85
14.	Шкала оцінювання	85
15.	Оцінка видів навчальної діяльності студентів у рейтинговій системі	86
16.	Методичне забезпечення контролю знань	87
Контрольні запитання до заліку	87	
17.	Список рекомендованої літератури до курсу.....	89

1. ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

Предмет: основи музеєзнавства

Курс: 2 Підготовка бакалаврів	Напря́м, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчального курсу
<p>Кількість кредитів, відповідних ECTS: 1,5</p> <p>Навчальних кредитів: 1</p> <p>Модулів: 2</p> <p>Загальна кількість годин: 54</p>	<p>0101 “Педагогічна освіта”</p> <p>6.010103 “Педагогіка і методика середньої освіти. Історія”</p> <p>бакалавр</p>	<p>Обов’язковий рік підготовки: 2</p> <p>Семестр: 3</p> <p>Лекції: 18 год.</p> <p>Семінарські і практичні заняття: 10 год.</p> <p>Самостійна робота: 26 год.</p> <p>Індивідуальна робота: 4 год.</p> <p>Вид контролю: залік</p>

2. НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА КУРСУ

2.1. Пояснювальна записка

Навчальна дисципліна “Основи музеєзнавства” викладається для студентів історико-соціологічного факультету, і поміж інших навчальних дисциплін, які охоплюють різні галузі історичної науки, займає окрему нішу.

Не підлягає сумніву, що діяльність музейних закладів як невід’ємна частина духовного життя українського народу, спонукає до збереження історичної пам’яті, служить ідеї культурно-національного відродження.

Ґрунтовне знання основ музеєзнавства має сприяти насамперед підвищенню загального рівня духовної культури студентів. Опрацювання даного курсу дозволить студентам краще опанувати основами наукової діяльності. Адже активне використання музейних колекцій сприятиме розширенню джерельної бази їх наукових досліджень.

Знання основ музеєзнавства стане студентам в нагоді і в майбутньому, коли, працюючи в загальноосвітніх навчальних закладах, виникне потреба створити шкільний музей, а учнівський загаль ширше залучати до духовних надбань українського народу.

Головною метою дисципліни є формування у студентів цілісної уяви про музеєзнавство як спеціальну історичну дисципліну, її методику й методологію переважно на матеріалах України.

Виконання поставленої мети здійснюється через ряд наступних завдань:

- ◆ ознайомити студентів із основними етапами розвитку музеєзнавства в Україні;
- ◆ зорієнтувати майбутніх спеціалістів щодо основних напрямків музейної діяльності;
- ◆ з’ясувати основні принципи побудови музейної експозиції;
- ◆ сприяти вихованню у студентів традиції відвідування музеїв із пізнавальною та професійною ціллю.

Предметом музеєзнавства є коло об'єктивних закономірностей, які стосуються процесів накопичення та збереження суспільної інформації, пізнання й передачі знань, традицій, уявлень та емоцій через музейні предмети, та процесів виникнення, розвитку та суспільного функціонування музею та музейної справи.

Отже, музеєзнавство відноситься до суспільних наук, і в першу чергу пов'язане з такими із них як філософія, філологія, психологія, мистецтвознавство, педагогіка, історія та спеціальні історичні дисципліни.

Студентам-історикам курс основ музеєзнавства насамперед висвітлюється у взаємозв'язку з історичними дисциплінами, які передбачені навчальним планом, а саме: історією України, історичним краєзнавством, основами археології, джерелознавством, етнологією тощо.

Зміст даного курсу охоплює теоретичні основи музеєзнавства, історію розвитку музеїв України, класифікацію музеїв, основні напрямки музейної діяльності.

В результаті вивчення курсу студент повинен знати:

- ◆ об'єкт і предмет музеєзнавства, його структуру, методи дослідження та основний понятійний апарат;
- ◆ сучасну проблематику музеєзнавства;
- ◆ сучасні функції музеїв;
- ◆ історію зародження і розвитку музеїв та правові засади діяльності музеїв в Україні на сучасному етапі;
- ◆ класифікаційну схему музеїв України;
- ◆ питання фондової, експозиційної, науково-дослідної та освітньо-виховної роботи музейних закладів.

В результаті вивчення курсу студент повинен вміти:

- ◆ використовувати музейні колекції в історичних дослідженнях;
- ◆ володіти основами методики вивчення музейних предметів.

Як невід'ємна складова духовного життя українського суспільства музейна справа сприяє збереженню історичної пам'яті, культурно-національному відродженню українського народу. Саме тому серед галузей історичної науки і навчальних дисциплін гуманітарного циклу музеєзнавство посідає одне з чільних місць. Адже без глибокого знання історії і теорії музейної справи, принципів комплектування музеїв, організації зберігання, використання музейних предметів не можна підготувати професійного історика.

2.2. Програмний матеріал до вивчення дисципліни “Основи музеєзнавства”

Змістовий модуль 1.

Музеєзнавство як наука.

Історія розвитку музеїв в Україні.

Тема 1. Музеєзнавство як наука.

Об’єкт і предмет музеєзнавства.

Концептуальні підходи до розуміння предмета музеєзнавства: інституційний, музейно-предметний, комплексний.

Ключові поняття.

Музей. Соціальні функції музеїв: наукового документування, охорони пам’яток історії, науково-дослідницька, освітньо-виховна.

Предмет музейного значення.

Музейний предмет як носій соціальної або природничої інформації – аутентичне джерело знань і емоцій, культурно-історична цінність, пам’ятка матеріальної чи духовної культури, природи. Основні критерії цінності музейних предметів: інформативність, атрактивність, експресивність.

Музейна справа як особлива сфера суспільної діяльності.

Проблематика музеєзнавства.

Проблеми, що відносяться до вивчення музейних предметів як джерел інформації, документальних культурно-історичних цінностей.

Проблеми, що відносяться до вивчення музею як багато-функціонального інституту соціальної інформації.

Методи музеєзнавства.

Використання універсальних методів наукового аналізу та синтезу для дослідження структури Музейного фонду України, аналізу його складових частин, та в процесі ідентифікації музейних предметів.

Використання методів спеціальних історичних дисциплін в процесі вивчення музейних предметів.

Застосування методів порівняльно-історичного, педагогіки та психології при підготовці експозиції чи виставки.

Використання методів природничих наук, а також експериментальних методів в процесі реставрації та консервації музейних предметів.

Методи польового дослідження, безпосереднього спостереження за життям суспільства в процесі комплектування музейних предметів.

Трансформація наукових методів в музеєзнавстві згідно з особливостями предмету музеєзнавства.

Структура музеєзнавства.

Історія та історіографія музеєзнавства. Теорія музеєзнавства. Музейне джерелознавство. Прикладне музеєзнавство.

Зв'язок музеєзнавства із суспільними та суміжними історичними дисциплінами.

Тема 2. Історія розвитку музеїв в Україні (XIX – XX ст.) крізь призму світових тенденцій в розвитку музейної сфери.

Передісторія музеїв.

Колекціонування. Особливості давньосхідного (з III тис. до н.е.), давньогрецького (VII – II ст. до н.е.), давньоримського (II ст. до н.е. – III ст. н.е.) колекціонування.

Історичні передумови виникнення музеїв в добу Відродження (XV – XVI ст.).

Кабінети і галереї. Антикварії. Кунсткамери. Природничо-наукові кабінети XVI – XVII ст. Мюнцкабінети.

Публічні музеї доби Просвітництва і Нового часу (XVIII – XIX ст.).

Лувр (Париж). Британський музей. Берлінський музей. Метрополітен-музей (Нью-Йорк).

Російські музеї нової доби (XVIII – XIX ст.).

Петербурзька кунсткамера. Імператорський музей Ермітаж. Третьяковська галерея. Румянцевський музей. Історичний музей на Красній площі в Москві.

Музеї нового типу на рубежі XIX – XX століть.

Музеї під відкритим небом – скансени. Спеціалізовані музеї природничих та гуманітарних наук. Музеї науки і техніки. Музеї зліпків (Музей “изящных искусств” в Москві).

Зародження та розвиток музейної справи в Україні у XIX – на початку XX ст.

Поява музеїв на території України на поч. XIX ст. та їх зв'язок із розвитком археологічної науки. Музеї старожитностей у Миколаєві, Феодосії, Одесі, Керчі.

П. Дюбрюкс, І. Стемпковський, І. Бларамберг, І. Айвазовський, Е. Штерн, Б. Фармаковський.

Перші університетські музеї (Харків, Київ). В. Каразін, М. Максимович.

Роль земств у створенні музейних закладів в Чернігові, Полтаві, Катеринославі. Роль археологічних з'їздів у створенні музеїв. Активність громадськості у створенні музейних закладів. Міський музей у Києві. Приватні музеї та музейне меценатство.

Б. Ханенко, М. Біляшівський, Д. Щербаківський, В. Хвойка, К. Мощенко, В. Щербаківський, В. Тарновський, О. Поль, Д. Яворницький, К. Скаржинська, Я. Новицький, О. Лазаревський.

Розширення профільної спеціалізації музейних закладів в Україні наприкінці XIX – на початку XX ст. Церковно-археологічні музеї. Художні музеї. Природничі музеї. Музей-акваріум у Севастополі (1890 р.). Перші меморіальні музеї. Музей-панорама “Оборона Севастополя” (1905 р.).

Музеї Волині наприкінці XIX – на початку XX ст. Музей у Городку Ровенського повіту (1896 р.). Давньосховища як заклади музейного типу при церковних братствах і церковно-археологічних товариствах (Володимир-Волинський, Луцьк). Музейні заклади Житомира. Музеї

в Рівному (1906 р.), Острозі (1916 р.). Ф. Штейнгель, О. Дверницький, З. Окенцький, М. Тучемський, Й. Новицький.

Розвиток музейної справи на західноукраїнських землях у складі Австро-Угорщини.

Перші львівські музеї. Миський промисловий музей при Народному домі (1874 р.). Музей етнографії (1895 р.). Галерея європейського мистецтва (1897 р.). Церковний музей (приватна фундація митрополита А. Шептицького) (1905 р.) як зародок Національного музею (1913 р.). Національний музей ім. короля Яна III – початок майбутнього історичного музею (1908 р.). О. Чоловський, І. Свенціцький, І. Франко, В. Гнатюк.

Становлення теоретичних та організаційних підвалин музейництва в період національно-визвольних змагань українського народу (1917 – 1921 рр.).

Діяльність Центрального комітету охорони пам'яток старовини і мистецтва в Україні (1917–1918 рр.), пов'язана з організацією музеїв.

М. Біляшівський, М. Василенко, І. Каманін, В. Кричевський, К. Мельник, В. Модзалевський, Ф. Штейнгель, Д. і В. Щербаківські, Д. Яворницький.

Розробка М. Біляшівським ідеї заснування Українського національного музею (1917 р.). Прийняття урядом П. Скоропадського 27 липня 1918 р. рішення про організацію Національного музею на базі Київського художньо-промислового та наукового музею. Поступове зростання мережі музеїв в Україні.

Проблема збереження музейних колекцій як культурних надбань у вирі Української національно-демократичної революції (1917–20 рр.).

Музеї України в 20–30-х рр. XX ст.

Розбудова музеїв України в умовах радянської влади (1917–1921 рр.). Перша Всеросійська музейна конференція (лютий 1919 р.) в Петрограді.

Націоналізація музейних закладів і перші кроки музейного будівництва в Радянській Україні (20-і рр. XX ст.).

Розробка теоретичних і практичних питань музеєзнавства. Створення перших наукових музеєзнавчих центрів (Всеукраїнське музейне містечко на території Києво-Печерської Лаври). Комісія краєзнавства ВУАН та її зв'язки з музеями України.

Підготовка музейних працівників та викладачів з різних галузей музеєзнавства при головних науково-дослідних музеях України – через аспірантури.

Формування державної музейної мережі в Радянській Україні. Краєзнавчі, художні, літературно-меморіальні музеї України.

Музеї Радянської України як політико-просвітницькі заклади в умовах тоталітарного режиму в СРСР. Розпродаж творів мистецтва з музейних збірок України.

Репресоване українське музейництво 30-х рр. К. Мощенко, Д. Щербаківський, Ф. Мовчанівський, М. Макаренко, П. Потоцький. Звуження кадрового потенціалу музейників.

Репресії проти волинських музеєзнавців: В. Кравченко, К. Червяк, В. Молчанов, Н. Дмитрук, Ю. Герасимчук, Ф. Козубовський.

Музейництво на західноукраїнських землях у міжвоєнний період.

Музеї Львова: Історичний музей (1929 р.). Культурно-історичний музей Наукового Товариства ім. Т. Шевченка (НТШ) у Львові (1936 р.). Музей історично-воєнних пам'яток при НТШ (1937 р.). Музей Любомирських. Я. Пастернак, І. Крип'якевич, О. Навроцький, І. Карпинець.

Етнографічне музейництво. Музеї при товариствах “Бойківщина” (Самбір, 1928 р.); “Лемківщина” (Сянок, 1931 р.); “Яворівщина” (Яворів, 1931 р.); “Стривігор” (Перемишль, початок 30-х рр. ХХ ст.); Подільський музей у Тернополі.

Проблеми музейного будівництва на з'їздах українських музейних працівників у Львові (1931 р.), Самборі (1933 р.).

Формування музейної мережі на теренах Волинського воєводства Другої Речі Посполитої. Волинський музей у Луцьку (1929 р.). О. Прусевич, С. Мацко, Я. Фітцке, А. Дублянський. Музей господарства Волині у Рівному (1936 р.). Я. Гофман. Волинський музей при Кременецькому лицейі (1936 р.). О. Цинкаловський. Регіональний російський музей Й. Новицького в Острозі (20-і рр. ХХ ст.).

Українське музейництво в роки Другої світової війни.

Трагічні наслідки евакуації музейних колекцій із України, здійсненої радянськими органами влади влітку-восени 1941 р.

Нацистська політика в Україні у питаннях культурних цінностей. Вивезення окупаційною владою найбільш цінних музейних збірок та їх подальша доля.

Функціонування музеїв за нацистського режиму. Музеї України у складі розважального комплексу німецького вермахту. Музей-архів переходною доби в Києві. О. Оглоблин.

Розвиток музейної мережі в Україні в другій половині ХХ ст.

Участь УРСР в реституційних заходах Радянського Союзу і повернення частини музейних експонатів, вивезених нацистами до Німеччини.

Відновлення музейної мережі в Україні після Другої світової війни.

Нові тенденції у профільній структурі музейних закладів в Українській РСР. Музеї, присвячені історії Великої Вітчизняної війни. Формування мережі народних музеїв. Музеї революційної, бойової, і трудової слави.

Розмах музейного будівництва в Україні в 70-х рр. ХХ ст. Провідна роль у становленні і розвитку українського музейництва творчих спілок, громадських організацій.

Питання музейництва в діяльності Спілки письменників України. Відкриття Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтв та Державного музею літератури України у Києві. Музейні експозиції по увічненню життя та діяльності Л.Українки, М. Лисенка, М. Рильського та багатьох інших діячів української культури.

Участь Українського товариства охорони пам'яток історії та культури в музейному будівництві. Державний музей-заповідник "Одеський замок" (1975 р.). Музей книги та друкарства (м. Острог, 1985 р.).

Організація і функціонування історико-культурних заповідників. Києво-Печерський державний історико-культурний заповідник. Історико-культурні заповідники у містах Львові, Кам'янець-Подільському, Острозі, Луцьку. Історико-археологічні заповідники давньогрецьких міст Ольвії та Херсонесу. Канівський музей-заповідник Т.Г.Шевченка.

Меморіальний комплекс "Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–45 рр." (1979 р.).

Організація і функціонування етнографічних комплексів.

Музеї-скансени в Україні. Етнографічний музей під відкритим небом у Переяславі-Хмельницькому (1964 р.). М.І. Сікорський. Музей народної архітектури та побуту УРСР, с. Пирогів Київської області (1976 р.).

Розвиток громадського музейного руху. Участь музейників у підготовці багатотомної "Історії міст і сіл України". Заідеологізованість громадського руху по створенню музеїв у кінці 50 – 80-х рр. ХХ ст.

Нові світові тенденції в розвитку музейної сфери в другій половині ХХ ст.

Створення у 1946 р. при ЮНЕСКО Міжнародної Ради музеїв (ІКОМ). Організація співробітництва і взаємодопомоги між музеями. Розвиток і поширення знань в області музеєзнавства. Пропаганда значення ролі музеїв і музейних працівників у зміцненні дружби і взаєморозуміння між народами.

Створення культурних центрів. Національний центр мистецтва і культури ім. Ж.Помпіду (Центр Бобур) в Парижі (1979 р.). Дитячі музеї як новий тип спеціалізованого музею. Екомuzeї. Музеї миру.

Традиції музейних свят. “Довга ніч музеїв” у Берліні (2004 р.)

Проведення міжнародних музейних форумів. Всеросійські музейні фестивалі (2000 – 2005 рр.) як інструмент музейної співпраці та обміну досягненнями в музейній справі.

Музейництво в українській діаспорі.

Музей визвольної боротьби України (Чехословаччина, м. Прага, 30-і рр. ХХ ст.). Музей Церкви-пам’ятника у Бавнд Бруку (США, Нью-Йорк). Проект побудови історико-освітнього комплексу Української православної церкви у США (Бавдн Брук): музей ім. Св. Патріарха Мстислава; Постійна виставка і пам’ятник жертвам голодомору 1932 – 1933 рр.; Бібліотека УПЦ; Дім Української культури; Архів УПЦ.

Тема 3. Сучасне українське музеєзнавство та правові засади діяльності музеїв в Україні.

Сучасне українське музеєзнавство: основні теоретичні та практичні проблеми розвитку галузі.

Комплектування фондів колекцій в музеях історичного профілю з урахуванням стану розвитку сучасної історичної науки в Україні.

Діяльність музейних закладів в умовах формування ринкової економіки. Проведення конкурсу на участь українських та іноземних інвесторів у створенні музейного комплексу “Мистецький арсенал”. Перший всеукраїнський музейний фестиваль (Дніпропетровськ, 2005 р.). Створення Центру розвитку музейної справи – першої в Україні

громадської аналітичної інституції (2006 р.). Музейна подія року – акція по відзначенню найкращих музейних проєктів року (2006 р.).

Сучасний стан музейної мережі в Україні.

Поглиблення спеціалізації музеїв історичного профілю.

Музей історії визвольних змагань українського народу (Львів, 1994 р.). Музей “Русалка Дністрова” – відділ Львівської галереї мистецтв (1990 р.). Музей гетьманства (Київ, 1993 р.). Музей П. Сагайдачного (с. Кульчиці Самбірського р-ну Львівської області). Історико-меморіальний музей Степана Бандери (с. Старий Угринів Калузького р-ну Івано-Франківської області, 1996 р.).

Історико-культурний національний заповідник “Чигирин” (1989 р.). Державний історико-меморіальний заповідник “Поле Берестецької битви” (1991 р.). Батури́нський державний історико-культурний заповідник “Гетьманська столиця” (смт. Батурин Бахмацького р-ну Чернігівської області, 1993 р.)

Правові засади діяльності музеїв в Україні.

Правові засади збереження, відтворення та охорони культурно-історичного середовища.

Конституція України (ст.11, 54, 66). Основи законодавства України про культуру (прийняті Верховною Радою України 14 лютого 1992 р.). Основні принципи культурної політики. Пріоритети у розвитку культури.

Про охорону культурної спадщини. Закон України від 8 червня 2000 р. Об’єкти культурної спадщини: місця, споруди, комплекси (ансамблі), які донесли до нашого часу цінність з археологічного, естетичного, етнографічного, історичного, мистецького, наукового чи художнього погляду.

Закон України про музей та музейну справу від 29 червня 1995 р. Основні завдання та напрями діяльності музеїв. Національна музейна політика. Створення музеїв. Міжнародна діяльність музеїв. Управління і самоврядування музеїв.

Положення про Музейний фонд України від 20 липня 2000 р. Склад, формування та порядок обліку пам’яток Музейного фонду. Охорона, збереження і використання Музейного фонду України.

Сучасні проблеми організації музейної справи та функціонування музеїв у розвинутих країнах світу.

Змістовий модуль 2.

Теорія і практика музейної справи.

Тема 4. Класифікація музеїв (на матеріалах музеїв України).

Класифікаційні ознаки музеїв.

Класифікація музеїв за адміністративно-територіальною ознакою та джерелами фінансування.

Музеї загальнодержавного та республіканського підпорядкування: Національний музей історії України (Київ); Кримський республіканський краєзнавчий музей (Севастополь); Національний історико-етнографічний заповідник “Переяслав” (м. Переяслав-Хмельницький Київської обл.); Державний історико-культурний заповідник (м. Остріг Рівненської обл.); Державний історико-культурний заповідник “Поле Берестецької битви” (с. Пляшева Радивилівського р-ну Рівненської обл.).

Обласні музеї: Волинський краєзнавчий музей; Рівненський обласний краєзнавчий музей; Житомирський обласний краєзнавчий музей.

Районні музеї: Березнівський краєзнавчий музей; Костопільський краєзнавчий музей; Млинівський краєзнавчий музей (Рівненська обл.).

Музеї місцевих територіальних громад (міських, селищних): Науковий музей Нікітського ботанічного саду (Ялтинська міська Рада); Володимирецький історичний музей., смт. Володимирець Рівненської обл.).

Класифікація музеїв за формою власності.

Державні музеї: відомчі (Національний музей медицини України Міністерства охорони здоров’я; Педагогічний музей України Академії педагогічних наук; Національний науково-природничий музей Національної Академії Наук України);

Музеї системи Міністерства культури і мистецтв України: Меморіальний комплекс “Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр.”; Львівський історичний музей; Херсонський краєзнавчий музей; Шевченківський національний заповідник (м. Канів).

Громадські музеї: шкільні музеї; музеї при місцевих радах (музей історії с. Висоцьк Дубровицького р-ну Рівненської обл.); народний музей історії с. Кодня (Житомирська обл.).

Музеї підприємств, установ та організацій: Музей історії Київського національного університету імені Тараса Шевченка; музей історії міліції (м. Вінниця); музей Дніпропетровської ГЕС (м. Запоріжжя); Чорторійський музей-садиба Івана Миколайчука (с. Чортория Кіцманського р-ну Чернівецької обл.).

Приватні колекції, що мають музейне значення: колекція Платар.

Типи і профілі музеїв.

Профільна характеристика музеїв. Специфіка їх комплектування.

Історичні музеї.

Загальноісторичні музеї (широкого профілю): Дніпропетровський історичний музей ім. Д.Яворницького; Чернігівський історичний музей імені В.Тарновського.

Історико-революційні музеї: Хотинський історико-революційний музей (с. Хотин Чернівецької обл.); Музей історії декабристського руху (м. Кам'янка Черкаської обл.); Музей визвольних змагань Прикарпатського краю (м. Івано-Франківськ).

Військово-історичні музеї: Панорама “Оборона Севастополя 1854 – 1855 років”; Державний музей-заповідник “Битва за Київ у 1943 році”; Чернігівський військово-історичний музей; Музей-Арсенал (м. Львів).

Етнографічні музеї: Музей етнографії та художнього промислу (м. Львів); Етнографічний музей “Українська слобода” (с. Писарівка Золочівського р-ну Харківської обл.).

Археологічні музеї: Музей археології і печерних міст (м. Бахчисарай, Автономна республіка Крим); Одеський археологічний музей; Музей трипільської культури (м. Переяслав-Хмельницький Київської обл.).

Музеї історії релігії: Львівський музей історії релігії; Музей історії християнства (м. Почаїв Тернопільської обл.).

Історично-персональні музеї: Музей гетьманства (м. Київ); Музей Степана Бандери в Дублянах (Львівська обл.); Музей Петра Сагайдачного (с. Кульчиці Самбірського р-ну Львівської обл.).

Історико-монографічні музеї: Національний музей “Чорнобиль” (м. Київ); Державний історико-меморіальний заповідник “Поле Берестецької битви” (с. Пляшева Радивилівського р-ну Рівненської обл.).

Музеї історії окремих підприємств і закладів: Народний музей історії ЗАТ “Новокраматорський машинобудівний завод” (м. Краматорськ Донецької обл.).

Інші історичні музеї: Музей історичних коштовностей України (м. Київ). Чернівецький музей буковинської діаспори; Олександрійський музей миру (м. Олександрія Кіровоградської обл.).

Художні музеї.

Музеї образотворчого мистецтва (широкого профілю): Музей мистецтв імені Варвари і Богдана Ханенків (м. Київ); Ямпільський музей образотворчого мистецтва (м. Ямпіль Вінницької обл.).

Музеї декоративно-прикладного мистецтва: Музей декоративно-прикладного мистецтва (м. Суми).

Музеї народної художньої творчості, народних промислів: Державний музей українського народного декоративного мистецтва (м. Київ); Музей народного мистецтва Слобожанщини (м. Харків); Козелецький музей історії ткацтва (м. Козелець Чернігівської обл.); Державний музей-заповідник українського гончарства в Опішні (Полтавська обл.).

Музеї палацово-декоративного і паркового мистецтва: Алупкинський державний палацово-парковий музей-заповідник (Автономна Республіка Крим).

Художні персональні музеї: Художньо-меморіальний музей І. Труша (м. Львів).

Художні монографічні музеї: Музей сакральної скульптури XVIII століття. Творчість Іоана Пінзеля (м. Львів).

Інші художні музеї.

Мистецькі музеї.

Музеї театрального мистецтва: Копичинецький музей театрального мистецтва (м. Копичинці Тернопільської обл.).

Музеї музичного мистецтва і музичних інструментів: Кіровоградський музей музичної культури імені Кароля Шимановського.

Музеї фото і кіномистецтва: Музей історії фотографії при фото-салоні “Жіночий портрет” (м. Тернопіль).

Музеї мистецтвознавчі персональні: Музично-меморіальний музей С.Крушельницької (м. Львів). Музей-майстерня Івана Кавалерідзе (м. Київ).

Інші мистецтвознавчі музеї: Державний музей театрального, музичного та кіномистецтва України (м. Київ); Музей мистецтва давньоукраїнської книги (м. Львів).

Літературні музеї.

Літературні музеї (широкого профілю): Національний музей літератури України (м. Київ); Житомирський обласний літературний музей.

Музеї історії книги і книгодрукування. Державний музей книги і друкарства України (м. Київ); Музей книги та друкарства (м. Остріг).

Музеї літературні персональні: Романівський літературно-меморіальний музей М. Рильського (с. Романівка Попільнянського р-ну Житомирської обл.); Колодяжненський літературно-меморіальний музей Лесі Українки (с. Колодяжне Ковельського р-ну Волинської обл.); Літературно-меморіальний музей Василя Симоненка (м. Черкаси).

Музеї літературні монографічні: Музей “Русалки Дністрової” (м. Львів); Музей “Кобзаря” Т. Шевченка (м. Черкаси); Державний історико-культурний заповідник “Слово о полку Ігоревім” (м. Новгород-Сіверський Чернігівської обл.).

Інші літературні музеї.

Архітектурні музеї.

Музеї архітектурні (широкого профілю).

Музеєфіковані пам’ятки архітектури і містобудівництва: Музей “Андріївська церква – пам’ятка архітектури XVIII століття” (м. Київ).

Музеї народного зодчества: Пам’ятка дерев’яної архітектури XV – XVII ст. (відділ музею “Дрогобичина”, м. Дрогобич Львівської обл.).

Архітектурні персональні музеї. Будинок-музей академіка архітектури С. Бекетова (м. Алушта, Автономна Республіка Крим).

Архітектурні монографічні музеї.

Інші архітектурні музеї.

Природничі музеї.

Природничі музеї (широкого профілю): Національний науково-природничий музей (м. Київ); Державний природничий музей (м. Львів); Музей природи Харківського державного університету.

Екологічні музеї. Природничо-екологічний музей (м. Херсон).

Зоологічні музеї (в т.ч. зоопарки). Зоологічний музей Таврійського національного університету імені В.І.Вернадського (м. Сімферополь); Зоологічний музей при біомедичній академії Дніпропетровського національного університету.

Ботанічні музеї (в т.ч. ботанічні сади): Ботанічний музей (відділ Національного науково-природничого музею, м. Київ); Науковий музей Нікітського Ботанічного саду (сmt. Нікіта Автономної Республіки Крим).

Геологічні музеї: Геологічний музей (відділ Національного науково-природничого музею, м. Київ); Музей Закарпатської геологорозвідувальної експедиції (м. Берегове Закарпатської обл.).

Палеонтологічні музеї: Палеонтологічний музей (відділ Національного науково-природничого музею, м. Київ).

Природничо-персональні музеї.

Природничі монографічні музеї: Музей-акваріум (м. Севастополь Автономної Республіки Крим).

Інші природничі музеї. Музей історії захисту рослин (м. Сімферополь).

Технічні музеї.

Музеї по галузям техніки (авіації, зв'язку, транспорту, космонавтики і т.д.): Музей суднобудування та флоту (м. Миколаїв); Музей історії залізниці Джанкой-Феодосія (м. Феодосія); Народний музей історії Придніпровської залізниці (м. Дніпропетровськ); Музей космонавтики ім. С.Корольова (м. Житомир); Музей авіації й космонавтики (м. Полтава); Сокальський музей космосу (Львівська обл.).

Технічні персональні музеї.

Технічні монографічні музеї (в т.ч. музеєфіковані пам'ятки техніки).

Інші технічні музеї.

Галузеві музеї.

Сільськогосподарські музеї: Тальнівський музей історії хліборобства (м. Тальне Черкаської обл.).

Педагогічні музеї: Педагогічний музей України (м. Київ); Меморіально-педагогічний музей А.Макаренка (м. Кременчук Полтавської обл.).

Музеї медицини та охорони здоров'я: Національний музей медицини України (м. Київ); Музей охорони здоров'я на Прикарпатті (м. Івано-Франківськ).

Музеї спорту: Музей спортивної слави України (м. Київ).

Інші галузеві музеї.

Комплексні музеї.

Краєзнавчі музеї.

Музеї архітектури і історії: Історико-архітектурна пам'ятка “Київська фортеця” (м. Київ); Національний історико-культурний заповідник “Кам'янець” (м. Кам'янець-Подільський Хмельницької обл.).

Музеї архітектури і етнографії: Музей народної архітектури та побуту (с. Пирогів Київської обл.); Чернівецький музей народної архітектури та побуту.

Музеї історії та етнографії: Сарненський історико-етнографічний музей (м. Сарни Рівненської обл.); Меджибізький регіональний історико-етнографічний музей-фортеця (смт. Меджибіж Летичівського р-ну Хмельницької обл.).

Історико-художні музеї: Ананьївський історико-художній музей (м. Ананьїв Одеської обл.).

Музеї літератури і мистецтва: Кобиляцький державний музей літератури і мистецтв (м. Кобиляки Полтавської обл.); Літературно-мистецький музей (м. Хмельницький).

Інші комплексні музеї.

Історико-культурні заповідники. Музеї просто неба. Меморіальні музеї-садиби.

Типологічний поділ музеїв за ознакою їх громадського призначення.

Науково-дослідницькі музеї. Науково-просвітницькі музеї.

Навчальні музеї.

Тема 5. Основи фондової роботи музеїв.

Визначення поняття “фонди музею”.

Музейний предмет як основа фондів. Класифікація музейних предметів за типами джерел: речові, зображальні, письмові, фонджерела, фотоджерела, кіноджерела. Типовий та унікальний музейні предмети. Музейні реліквії.

Наукова організація фондів.

Шляхи формування музейних колекцій. Музейні колекції систематичні, тематичні, меморіальні, особові.

Структура та складові елементи фондів музею.

Фонд музейних предметів: основний фонд, обмінний фонд, дублетний фонд.

Класифікація фондів за видом музейних предметів.

Групи збереження музейних предметів основного фонду за матеріалом (дерево, метал, камінь, кераміка, скло, тканини, кістка, пластмаса); за функціональним призначенням (знаряддя праці, зброя, предмети побуту тощо), за технікою виготовлення.

Фонд науково-допоміжних матеріалів.

Основні напрямки фондової роботи музею.

Організація роботи над комплектуванням фондів.

Плани комплектування фондів: перспективні, річні.

Систематичне комплектування. Тематичне комплектування. Комплексне комплектування.

Форми комплектування: закупка, безкоштовна передача (дарування) у власність музею колекцій або предметів організаціями чи приватними особами; цільові замовлення на виготовлення оригінальних робіт. Відрядження по комплектуванню. Організація експедицій. Комплектування “по гарячим слідам”. Специфіка комплектування музейних зібрань матеріалами по сучасності.

Діяльність фондово-закупівельної комісії.

Облік музейних предметів та наукова документація: первинний облік, інвентаризація. Акт прийому предметів на постійне зберігання. Книга надходжень музейних предметів (основного фонду). Книга

обліку науково-допоміжних матеріалів. Книга надходжень у тимчасове зберігання.

Каталогізація музейних предметів. Облікова картотека. Науково-довідковий апарат. Картки наукового опису предметів. Інвентарна картотека. Топографічний опис. Створення та використання автоматизованих каталогів. Переваги комп'ютерного обліку музейних колекцій.

Проблеми збереження музейних фондів.

Режим збереження фондів. Оптимальні параметри температурно-вологого режиму. Необхідність дотримання світлового режиму. Захист від забруднення повітря. Біологічний режим збереження. Захист від механічних пошкоджень. Попередження виникнення екстремальних ситуацій – пожеж, аварій комунікацій фондового приміщення, крадіжок.

Завдання консервації і реставрації.

Методика вивчення музейних предметів.

Визначення (атрибуція) музейних предметів. Класифікація і систематизація. Критичний аналіз та інтерпретація (тлумачення) музейних предметів як джерел знань та емоцій.

Тема 6. Організація роботи над музейною експозицією.

Основні вимоги, принципи та методи побудови експозицій у музеях різних профілів.

Привабливість і магнетизм. Впливи на поведінку відвідувачів.

Складові оформлення: зміст, форма.

Систематичні експозиції. Ансамблеві експозиції. Ландшафтні експозиції. Панорами і діорами як характерні прийоми ландшафтного методу експонування. Тематичні експозиції.

Постійні експозиції. Тимчасові експозиції – виставки: стаціонарні і пересувні. Тематичні, фондові, звітні виставки.

Основні етапи експозиційної роботи.

Планування експозиції. Наукове проектування музейної експозиції. Підготовчий етап. Етап розробки наукової концепції. Розробка розширеної тематичної структури. Тематико-експозиційний план (ТЕП). Відбір

експонатів. Пробна експозиція (розкладка). Експозиційний сценарій. Формування експозиційних комплексів. Етикетаж. Монтаж експозиції.

Художнє проектування експозиції. Роль музейного художника в оформленні експозиції. Граматика дизайну експозиції. Засоби оформлення: світло, колір, масштаб, приміщення, форма, інтенсивність, порядок, рух, температура.

Основні етапи художнього проектування музейних експозицій. Генеральне рішення експозиції. Розробка загальних принципів розкриття змісту експозицій архітектурно-художніми засобами. Розробка експозиційного маршруту. Акценти по розміщенню ведучих експонатів. Вироблення загальних принципів освітлення. Загальне вирішення обладнання. Використання аудіовізуальних і технічних засобів. Розміщення зон відпочинку.

Розробка ескізного проекту. Художнє вирішення експозиційних залів, їх обладнання та оформлення. Технічний і робочий проект: монтажні листи. Монтаж експозиції.

Експозиційне обладнання: стенди, турнікети, вітрини, подіуми, універсально-модульні системи.

Експозиційні матеріали. Музейні предмети. Науково-допоміжні матеріали: копії, репродукції, зліпки, муляжі, макети, моделі, голограми. Використання в експозиції карт, схем, діаграм, таблиць. Тексти, покажчики, фонокоментарі.

Тема 7. Наукова-дослідницька та культурно-освітня діяльність музеїв.

Музеї як науково-дослідні заклади.

Планування та організація науково-дослідницької роботи музеїв.

Основні напрямки і види науково-дослідницької роботи в музеях.

Наукові дослідження музейних працівників у рамках профільних наук.

Основні напрямки музеєзнавчих досліджень у музеях різних профілів.

Форми культурно-освітньої діяльності музеїв.

Екскурсійна робота. Інші форми масової роботи музейних закладів: лекція, консультація, наукові читання і конференції, клуб

(гурток, студія), конкурс (олімпіада, вікторина), зустріч з цікавою людиною, концерт (літературний вечір, театралізоване шоу), музейне свято, історична гра.

Музейна педагогіка – теоретична база культурно-освітньої діяльності музеїв.

Дослідження музейних форм комунікації. Формування “музейної культури” відвідування музею. Методи активізації відвідувача: ігровий, театралізації, діалогу і дискусії. Використання музейних засобів у сприйнятті та передачі інформації з позицій педагогів.

Музейна соціологія.

Вивчення соціально-демографічної структури музейної аудиторії. Дослідження сприйняття музейної експозиції відвідувачами.

3. СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ КУРСУ:

№ п/п	Назва теми	Кількість годин		
		Лекції	Практичні	Самост. робота
Модуль 1. Музеєзнавство як наука. Історія розвитку музеїв в Україні				
1.	Музеєзнавство як наука.	2		2
2.	Історія розвитку музеїв в Україні (XIX – XX ст.) крізь призму світових тенденцій в розвитку музейної сфери.	6	2	7
3.	Сучасне українське музеєзнавство та правові засади діяльності музеїв.	2		2
Модуль 2. Теорія і практика музейної справи				
4.	Класифікація музеїв (на матеріалах музеїв України).	2		3
5.	Основи фондової роботи музеїв.	2	4	5
6.	Організація роботи над музейною експозицією.	2	2	3
7.	Науково-дослідницька та культурно-освітня діяльність музеїв.	2	2	4
		18	10	26

4. ПЛАНИ ЛЕКЦІЙ

№ п/п	Назва теми	Кількість год.
1.	<p>Тема 1. Музеєзнавство як наука.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Музеєзнавство. Зміст терміну. 2. Об'єкт і предмет дослідження музеєзнавства. 3. Понятійний апарат музеєзнавства. 4. Методи музеєзнавства. Зв'язок музеєзнавства із суміжними історичними дисциплінами. 5. Структура музеєзнавства. 	2
2.	<p>Тема 2. Історія розвитку музеїв в Україні (XIX – XX ст.) крізь призму світових тенденцій в розвитку музейної сфери.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Історичні передумови виникнення музеїв. 2. Зародження та розвиток музейної справи в Україні у XIX – на початку XX ст. 3. Українське музейництво в першій половині XX ст. 4. Музейна мережа в Україні та нові світові тенденції в розвитку музейної сфери в другій половині XX ст. 	6
3.	<p>Тема 3. Сучасне українське музеєзнавство та правові засади діяльності музеїв в Україні.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Сучасне українське музеєзнавство: основні теоретичні та практичні проблеми розвитку галузі. 2. Основи законодавства України про культуру та охорону культурної спадщини. 3. Закон України про музей та музейну справу від 29 червня 1995 р. 4. Положення про Музейний фонд України від 20 липня 2000 р. 	2

4.	<p>Тема 4. Класифікація музеїв (на матеріалах музеїв України).</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Класифікаційні ознаки музеїв. 2. Класифікація музеїв за адміністративною ознакою та формою власності. 3. Типологічний поділ музеїв за ознакою громадського призначення. 4. Профільна характеристика музеїв та специфіка їх комплектування. 	2
5.	<p>Тема 5. Основи фондової роботи музеїв.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Визначення поняття “фонди музею”. 2. Наукова організація фондів. 3. Структура та складові елементи фондів музею. 4. Основні напрямки фондової роботи музеїв. 5. Проблеми збереження музейних фондів. 	2
6.	<p>Тема 6. Організація роботи над музейною експозицією.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Основні принципи та методи побудови експозицій у музеях різних профілів. 2. Основні етапи експозиційної роботи. 3. Експозиційні матеріали: музейні предмети, науково-допоміжні матеріали. 	2
7	<p>Тема 7. Науково-дослідницька та культурно-освітня діяльність музеїв.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Музеї як науково-дослідницькі заклади. 2. Основні напрямки музеєзнавчих досліджень у музеях різних профілів. 3. Основні форми культурно-освітньої діяльності музеїв. 4. Музейна педагогіка та музейна соціологія в дослідженні музейних форм комунікації. 	2

5. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ЗАСВОЄННЯ ЛЕКЦІЙНОГО МАТЕРІАЛУ:

Тема 1. Музеєзнавство як наука (2 год.)

1. Музеєзнавство. Зміст терміну.
2. Об'єкт і предмет дослідження музеєзнавства.
3. Понятійний апарат музеєзнавства.
4. Методи музеєзнавства. Зв'язок музеєзнавства із суміжними історичними дисциплінами.
5. Структура музеєзнавства.

Методичні рекомендації:

Вивчення вступної теми дозволяє вникнути в суть терміну “музеєзнавство”, з'ясувати об'єкт і предмет дослідження цієї наукової дисципліни, ознайомитися з ключовими поняттями сучасного музеєзнавства, зорієнтуватися, якими методами дослідження послуговується музеєзнавство, і чи має власний метод дослідження, а також проаналізувати структуру даної наукової дисципліни.

З'ясовуючи зміст терміну “музеєзнавство”, потрібно відштовхуватися від тези про те, що людському суспільству притаманна здатність проявляти інтерес до свого минулого, яка може втілюватися в певні інституції. До таких інституцій належить і музей.

Сукупність усіх знань, отриманих в процесі розвитку професійної діяльності музеїв, відображених і в спеціальній літературі, яка узагальнює проблеми музейної справи, традиційно називають *музеєзнавством*.

Зауважимо, що в Західній Європі стосовно музеєзнавства вживають терміни “*музеологія*”, або, рідше, “музеографія”.

Музеєзнавство як галузь знання виникло і почало формуватися в XVI – XVIII ст. на підставі узагальнення практичного досвіду

музейної роботи. Термін “музеографія” нині поширюється переважно на галузь музеєзнавства, присвячену описові музеїв, їх зібрань.

Особливе значення має проблема правильного визначення студентами об’єкта і предмета дослідження. **Об’єктом дослідження музеєзнавства виступає музей та музейна справа як суспільне явище.** Зазначимо, що в цьому випадку він буде збігатися з об’єктом дослідження таких дисциплін як історія культури, мистецтвознавство тощо. Тобто, музей і музейну справу вивчають не лише історики, а й соціологи, культурологи, мистецтвознавці.

Складніше буде визначити **предмет дослідження музеєзнавства.** На сьогодні у теоретичному музеєзнавстві оперують кількома концептуальними підходами до розуміння предмета власного дослідження:

- ◆ інституційний підхід предметом дослідження музеєзнавства визначає закономірності, які відносяться до музею як соціального інституту та його суспільних функцій;
- ◆ музейно-предметний підхід предметом дослідження музеєзнавства визначає основні чинники, які призводять до утворення музею та виникнення феномену музейного предмета;
- ◆ комплексний підхід об’єднує визначення предмета музейного дослідження, які даються двома попередніми підходами.

Дискусії з приводу визначення предмету музеєзнавства в другій половині ХХ ст. проводилися головним чином у рамках чеського, польського та німецького музеєзнавства. Для розуміння проблеми важливе значення мали дослідження З. Странського, І. Бенеша (Чехословаччина), В. Глузинського (Польща), І. Яна, К. Шрайнера (Німеччина), А. Разгона (СРСР). Результати дискусії, яка відбулася за ініціативою Міжнародної Ради музеїв (ІКОМ) схилили вчених до думки щодо пріоритету комплексного підходу, за яким у термінологічному словнику до теми наведено визначення предмета дослідження музеєзнавства.

Розуміння суті предмета музеєзнавства багато в чому залежить від трактування таких понять як **музейний предмет, музей, музейна справа** (дивись термінологічний словник). Наголосимо, що дані поняття – ключові в музеєзнавстві як науковій дисципліні.

Приступаючи до засвоєння четвертого питання, варто пам’ятати, що під **методом** розуміється спосіб пізнання, або система прийомів, які використовуються в процесі дослідження певних сторін об’єктивного світу. Саме ж **музеєзнавство характеризується**

використанням різноманітних методів дослідження, причому вони збігаються з методами ряду наук, що пояснюється зв'язком музеєзнавства з іншими дисциплінами (спеціальними історичними дисциплінами, мистецтвознавством, літературознавством, галузями природничих знань тощо).

Для методу музеєзнавства характерно:

1. Використання різноманітних методів суспільних і природничих наук в процесі дослідження музейних предметів. Так, для історичного музеєзнавства особливе значення мають методи історичної науки в цілому та спеціальних історичних дисциплін – археології, етнографії, нумізматики, сфрагістики та ін., а також методи мистецтвознавства. При підготовці музейних експозицій, виставок, вивченні музейних відвідувачів в різних формах навчально-виховної діяльності використовують методи педагогіки, психології. Методи природничих наук знаходять використання в процесі реставрації і консервації музейних предметів – рентгенографія, спектрографія тощо.
2. Використання методів польового дослідження, якими послуговується низка природничих і суспільних наук.
3. Використання методів безпосереднього спостереження за життям суспільства (в процесі збору експонатів по сучасному розвитку соціуму).
4. Використання експериментальних методів по консервації і реставрації музейних цінностей.

Музеєзнавство, подібно до інших наукових дисциплін, які складають окремі системи знань, має певну **структурну організацію**. У загальному вигляді вона може бути представлена таким чином:

1. Історія та історіографія музеєзнавства.
2. Теорія музеєзнавства:
 - а) загальна теорія музеєзнавства;
 - б) теорія документування;
 - в) теорія науково-фондової роботи (тезаврування);
 - г) теорія комунікації.
3. Музейне джерелознавство.
4. Прикладне музеєзнавство:
 - а) наукова методика;
 - б) техніка;
 - в) організація та управління музейною справою.

Термінологічний словник:

Музеєзнавство – наукова дисципліна, яка вивчає специфічне музейне відношення людини до дійсності і породжений ним феномен музею, досліджує процеси збереження соціальної інформації, її пізнання і передачі за допомогою музейних предметів, а також розвиток музейної справи і напрямки музейної діяльності.

Предмет музеєзнавства – коло об’єктивних закономірностей, які відносяться до процесів накопичення і збереження соціальної інформації, пізнання і передачі знань, традицій, уявлень та емоцій через музейні предмети, до процесів виникнення, розвитку і суспільного функціонування музею і музейної справи.

Музейний предмет – узятий з реальної дійсності предмет музейного значення, який має властивості до тривалого зберігання. Він є носієм соціальної або природничо-наукової інформації – аутентичним (справжнім, оригінальним) джерелом знань та емоцій, культурно-історичною цінністю – частиною національного надбання.

Музей – культурно-освітній та науково-дослідний заклад, призначений для вивчення, збереження та використання пам’яток природи, матеріальної і духовної культури, прилучення громадян до надбань національної і світової історико-культурної спадщини.

Музейна справа – це спеціальна галузь культурно-освітньої та наукової діяльності, яка здійснюється музеями щодо комплектування, збереження, вивчення і використання пам’яток природи, матеріальної і духовної культури.

Рекомендована література до теми № 1:

Основна література: 22, 32, 41, 98, 105, 137, 138, 147, 188, 189

Додаткова література: 38, 45, 49, 73, 101, 106, 107, 125, 148, 182

Тема 2. Історія розвитку музеїв в Україні (XIX – XX ст.) крізь призму світових тенденцій в розвитку музейної сфери (6 год).

1. Історичні передумови виникнення музеїв.
2. Зародження та розвиток музейної справи в Україні у XIX – на початку XX ст.
3. Українське музейництво в першій половині XX ст.
4. Музейна мережа в Україні та нові світові тенденції в розвитку музейної сфери в другій половині XX ст.

Методичні рекомендації:

Приступаючи до з'ясування першого питання, потрібно усвідомити, що музеї є результатом унікальних культурних досягнень. На думку відомого австрійського музеєзнавця Ф. Вайдахера, музеї мають специфічне завдання, яке жодна інша установа не може в них відібрати: вони були створені для того, аби допомогти усім зацікавленим краще зрозуміти себе та своє місце у цьому світі.

Музей як установа, окрім функцій цілеспрямованого (музейного) збирання, зберігання та дослідження об'єктів, які мають особливе суспільне значення, обов'язково має передбачати ще й їх використання, тобто експонування цих об'єктів для кожного, незалежно від його стану, освіти чи походження.

До XVII ст. не встановлено фактів існування музеїв, які були б доступними широкому загалу. Виникненню музеїв передувала передісторія а саме, колекціонування.

Феномен колекціонування сягає своїм корінням сивої давнини. Умовно його можна поділити на такі періоди: давньосхідне збирання (з III тис. до н.е.), давньогрецьке збирання (VII – II ст. до н.е.), давньоримське збирання (II ст. до н.е. – III ст. н.е.) та середньовічне збирання (IX – XVII ст.).

Про існування **давньосхідного збирання** стало відомо завдяки письмовим джерелам і археологічним розкопкам міст Асирії, Вавілону та Єгипту. Зазначені джерела фіксують збирання окремих предметів (наприклад, копії стародавніх написів для навчання, приватні збірки виробів із золота та коштовної зброї).

Основними формами давньогрецького збирання виступали скарбниці храмів у античній Греції, де зберігали священні дари богам та дива природи.

Термін “музей” у його сучасному розумінні, походить з античності: музейон – храм-святилище муз, богинь-захисниць мистецтва та наук, він був також осередком мистецтва та науки.

Давньоримське збирання більш досконале за своїми формами. Із захопленням Греції Римом збирання старожитностей в оригіналах та копіях стало політичною програмою. Мистецькі твори починають систематизувати за окремими видами пам’яток. У цей час з’явилися перші каталоги та описи колекцій.

Середньовічне збирання охоплювало вже значно ширші верстви населення. Найвизначніші зібрання зберігалися у церквах і монастирях. Період від XIV до XVII ст. був передусім епохою великих колекціонерів княжого роду. Зацікавлення античністю в епоху Відродження сприяло створенню приватних збірок античного мистецтва Л. Медичі (Флоренція, XV ст.), Ватикану (Рим, XV ст.), Августа Саксонського (Дрезден, XV I ст.).

Наголосимо, що *процес становлення музею як соціокультурного інституту розпочався в епоху Відродження (XIV – XVII ст.). Наприкінці XVII ст. з’явилися перші публічні музеї.* Вперше музей як інституція розвинувся у XVIII ст. Перший новітній державний музей – це Британський музей в Лондоні, заснований у 1753 р. за рішенням англійського парламенту. Важливою подією у розвитку історії сучасного музею стало відкриття для широкого огляду відвідувачів колекцій французьких королів у Паризькому Луврі (1793). Першим російським музеєм, започаткованим Петром I у 1714 р., стала Кунсткамера у Санкт-Петербурзі.

Систематизуючи інформацію з другого питання, потрібно відштовхнутися від тези, що перші музеї виникли на півдні України, де їх поява пов’язана з успіхами археології. Це Миколаївський музей (1806 р.), Феодосійський (1811 р.), Одеський музей старожитностей (1825 р.), Керченський музей старожитностей (1826 р.). Задумайтеся над зв’язком між діяльністю перших університетів в Україні (Харків, Київ) та створених при них університетських музеїв. Яка роль їм відводилася в навчальному процесі?

В другій половині XIX ст. до музейної діяльності в Україні все активніше починає долучатися громадськість. Як приклад – створення першого міського музею в Києві, засновниками якого виступили М. Біляшівський, Д. Щербаківський, В. Хвойка.

Неоціненний вклад у розвиток музейної справи в Україні зробили земства, зусиллями яких паралельно із внеском місцевих меценатів, була започаткована діяльність музеїв у Чернігові, Полтаві, Херсоні, Катеринославі.

Відомо, що з кінця XIX ст. ширшою стає профільна направленість музейних закладів: вперше з'являються в Україні музеї художні і природничі.

В рамках вивчення третього питання важливо дослідити діяльність тих інституцій, які в умовах Української національної революції 1917–20 рр. намагалися не лише зберегти вже існуючі публічні музейні колекції, а й надати допомогу у формуванні нових колекцій. Так, в добу Центральної Ради діяв Центральний комітет охорони пам'яток старовини і мистецтва. Один із дійсних членів цієї структури М. Біляшівський виступив ініціатором заснування Українського національного музею в Києві. В добу Гетьманату Головне управління мистецтв та національної культури, при якому працювала секція музеїв відділу охорони пам'яток, опікувалося нагальними проблемами музейництва. Вирішення проблем музейного будівництва за доби Директорії, як і при попередніх українських урядах, знаходилося у прямій залежності від військово-політичної ситуації в УНР, і зводилося до політики виживання. Слід констатувати, що програми і проекти щодо музейництва (зокрема, відкриття Українського національного музею), так і залишилися нереалізованими.

У міжвоєнний період розбудова музеїв продовжилася в умовах встановлення радянської влади (на теренах Радянської України), та в умовах входження західноукраїнських земель до складу Другої Речі Посполитої, Румунії, Чехословаччини.

Зазначимо, що вказати точну кількість музейних закладів в Україні в першій половині XX ст. досить складно, оскільки чітких критеріїв, використовуваних у різний час при зарахуванні тих чи інших установ до музеїв, не існувало. Так, в царську добу кількість музеїв у підросійській Україні коливалася від 36 до 100. У 1917 – 1920 рр.

виникло близько 50 музеїв, у 1925 р. їх діяло 111, у 1928 р. нараховувалося 146 музейних закладів. За профілем діяльності найбільшого поширення набули історико-культурні, історико-побутові, краєзнавчі. Вони поділялися на республіканські, окружні та місцеві. Виникають історико-революційні, військово-історичні, меморіальні та ін.

В умовах посилення тоталітаризму (30-і рр. ХХ ст.) музеї в Україні поступово перетворюються на політико-просвітницькі заклади. До 1936 р. під репресивну машину підпало не менше третини працівників центральних музеїв. За деякими підрахунками, в цей час українські музеї позбулися кожного четвертого працівника.

Аналізуючи музейну мережу в Україні в другій половині ХХ ст., наголосимо, що відновлення музейної мережі починається відразу після звільнення її території від німецько-фашистських загарбників. Якщо в 1943 р. поновили свою діяльність 11 музеїв, то вже в січні 1945 р. в республіці вже працювало 97 музеїв.

Особливо активно розвиток музейної мережі відбувається у 70–80-х рр. ХХ ст. Здійснюються заходи щодо вдосконалення роботи існуючих музеїв, активно відкриваються нові. На кінець 80-х рр. музейні заклади в Україні, яких нараховувалося 391, за своїм профілем розподілялися таким чином: краєзнавчі – 70, історико-краєзнавчі – 114, художні – 67, літературно-меморіальні та літературні – 48, меморіальні – 23.

В рамках останнього питання потрібно акцентувати увагу на нових провідних світових тенденціях в розвитку музейної справи в другій половині ХХ ст. Зазначимо, що координує діяльність музейної сфери у світовому масштабі міжнародна неурядова організація – Міжнародна Рада Музеїв (ІКОМ), створена в 1946 р. при ЮНЕСКО. Її цілі: організація співробітництва і взаємодопомоги між музеями і працівниками музеїв; пропаганда значення ролі музеїв і музейних працівників у зміцненні взаєморозуміння між народами.

Друга половина ХХ ст. стала часом значних концептуальних новацій у музейному світі. У всьому світі на 1980 р. було зафіксовано 35 тис. музеїв. Сучасний стан музейництва відображає динаміку, яка дає підстави сподіватися суттєвих змін у ставленні людини до свого світу й світу минулого впродовж наступних десятиріч. Утворено нові типи музеїв (так звані культурні центри, екомuzeї, спеціалізовані музеї

для дітей), очікуються потенційно нові групи відвідувачів, оскільки доступ до освіти має більша, ніж будь-коли, кількість людей.

Порівняно з класичним європейським поняттям музею середини XIX ст. на сьогодні можна виокремити такі найістотніші тенденції розвитку:

- ◆ збиральницька політика музею не обмежується лише фізичними об'єктами, а й включає нематеріальні форми культури, а також і мову;
- ◆ збереження музейних об'єктів на місці їх виникнення та функціонування;
- ◆ ідея децентралізованого музею (малі спеціалізовані музеї з інтегрованою тематикою, відділи, філії у провінції) замість концентрації музейної діяльності у великих центральних музеях;
- ◆ раціоналізація музейного менеджменту, оскільки у середині XIX ст. у багатьох музеях актуальним стає питання скорочення фінансів.

Отже, головна думка, яка має бути закріплена в процесі засвоєння усієї лекційної теми, зводиться до наступного: княжі скарбниці, кабінети з мистецькими та рідкісними предметами, систематично впорядковані колекції XIX ст. та музеї сучасності виникали та виникають як реакція на певні колективні потреби суспільства.

Термінологічний словник:

Антикварій – зібрання в добу Відродження античних старожитностей, переважно скульптурних робіт, і місце для їх експонування.

Гліптотека – колекція різного каміння (гем). В Західній Європі гліптотеками називають музеї скульптури, переважно античної.

Екомузей – новий тип музейного закладу, який втілює тенденцію збереження архітектурних пам'яток в культурно-історичному середовищі. Уперше з'явилися у Франції в 60-х рр. XX ст. як регіональні природні парки. На відміну від скандинавських музеїв під відкритим небом, архітектурні споруди як складові екомузею, не переміщуються на задалегідь підготовлену територію, а відновлюються на своєму споконвічному місці у відповідному оточенні.

Колекціонування – (від лат. *colectio* – збирання), цілеспрямоване збиральництво, в основі якого – особливого роду інтерес до предметів навколишнього світу. Лежить в основі виникнення музею.

Кунсткамера – (від нім. *Kunstkammer* – кабінет рідкісних речей), зібрання незвичних і чудаернацьких речей історичного, художнього та природно-наукового характеру, а також приміщення для їх зберігання.

Як особливий вид музейного збиральництва з'явилися в Німеччині на рубежі XV – XVI ст.

Мюнцкабінет – нумізматичний кабінет, насамперед шафа для зберігання монет і медалей, як правило, розміщувалася в будинку власника, де нерідко були зібрані також різноманітні рідкісні предмети природи та історії, що перетворювали її на справжній музей. Вперше з'явилися в добу Відродження (XV – XVII ст.).

Пінакотека – (від грец. πίναξ – дошка, картина і theke – сховище), сховище витворів мистецтва; картинна галерея. Перша з відомих пінакотек знаходилася в Древній Греції, в лівому крилі Пропілей афінського Акрополя. В Західній Європі пінакотеками називають деякі картинні галереї.

Скансен – музей під відкритим небом.

Рекомендована література до теми № 2:

Основна література: 96, 98, 141, 189

Додаткова література: 2, 9, 11, 13-16, 21, 23, 24, 31, 33, 39, 42, 46, 53, 56, 59, 61, 62, 67, 69, 72, 77-80, 84, 85, 87, 91-95, 97, 100, 108, 110, 115, 116, 117, 119, 124, 126, 128, 130, 135, 151, 152, 154, 155-157, 159, 161, 162, 164, 165, 169, 174, 175-177, 181-184

Тема 3. Сучасне українське музеєзнавство та правові засади діяльності музеїв в Україні (2 год).

1. Сучасне українське музеєзнавство: основні теоретичні та практичні проблеми розвитку галузі.
2. Основи законодавства України про культуру та охорону культурної спадщини.
3. Закон України про музей та музейну справу від 29 червня 1995 р.
4. Положення про Музейний фонд України від 20 липня 2000 р.

Методичні рекомендації

Готуючи перше питання, студентам слід пам'ятати, що сучасні музеї в Україні – своєрідні духовні скарбниці, вони зберігають безцінні пам'ятки історії, культури та мистецтва і відіграють важливу роль в духовному розвитку української нації, розбудові її державності.

Нині в Україні діє близько 400 музеїв, в них зберігається понад 11 мільйонів пам'яток. Щороку музеї та заповідники відвідує майже 18 млн. відвідувачів.

Зважаючи на вагомість збиральницької, дослідної та охоронної праці музейників, уряд визнав одним із пріоритетних напрямків своєї діяльності *збереження історико-культурної спадщини та розбудову музейної галузі*.

Сучасний стан музейної галузі в Україні:

Сьогоднішній день вимагає від музеїв формування нового підходу до своєї роботи:

- ◆ інтерактивні (взаємодіючі) експозиції;
- ◆ активна співпраця з різними мас-медіа, громадськими організаціями;
- ◆ сучасна рекламна діяльність;
- ◆ активне впровадження в систему "Інтернет" інформації про діяльність музеїв України, їх збірки.

Головні проблеми:

1. Недостатнє фінансування галузі.
2. Недосконала нормативно-правова база, пов'язана з діяльністю музеїв та заповідників.
3. Відсутність чіткого механізму контролю за використанням і станом збереження пам'яток недержавної частини Музейного Фонду України.
4. Незадовільний стан матеріально-технічної бази музеїв в регіонах.

Першочергові завдання:

1. Розробка й впровадження в життя концепції щодо застосування у роботі музеїв маркетингового та інноваційного підходу з метою суттєвого збільшення не бюджетної частини фінансування.
2. Запровадження нових платних послуг, що задовольняли б вимоги відвідувачів.
3. Необхідність вдосконалення науково-аналітичного та інформаційно-методичного забезпечення музейної справи.

З'ясувати правові засади діяльності музеїв в Україні в рамках наступних трьох питань допоможуть наведені нижче витяги із основних законів України, які стосуються музейної діяльності.

Конституція України (витяг)

Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р.

Стаття 11. Держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичній свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України.

Стаття 54. Культурна спадщина охороняється законом.

Держава забезпечує збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність, вживає заходів для повернення в Україну культурних цінностей народу, які знаходяться за її межами.

Основи законодавства України про культуру.

Прийняті Верховною Радою України 14 лютого 1992 р.

Розділ III. Діяльність у сфері культури.

Стаття 14. Збереження і використання культурних цінностей.

До культурних цінностей належать об'єкти матеріальної і духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення.

Держава в особі її органів влади і управління:

- ♦ забезпечує охорону пам'яток історії та культури України, захист історичного середовища, схоронність музейного, бібліотечного і архівного фондів;
- ♦ сприяє розвитку мережі державних, громадських і приватних музеїв, бібліотек, формуванню їх фондів;
- ♦ створює умови для збереження і розвитку народної культури, ... сприяє створенню музеїв народної творчості та побуту;
- ♦ гарантує вільний доступ до пам'яток історії та культури, музейних, бібліотечних і архівних фондів.
- ♦ Не підлягають роздержавленню і приватизації: об'єкти національного культурного надбання, музейні, бібліотечні, архівні фонди.

Закон України про музеї та музейну справу.

Прийнятий Верховною Радою України від 29 червня 1995 р.

Цей закон регулює суспільні відносини в галузі музейної справи, встановлює правові, економічні, соціальні засади наукового комплек-

тування, вивчення, збереження та використання пам'яток природи, матеріальної і духовної культури, діяльності музейних закладів.

Розділ I. Загальні положення.

Стаття 1. Музеї, їх основні завдання та напрями діяльності.

Основними напрямками музейної діяльності є культурно-освітня, науково-дослідна діяльність, комплектування музейних збірань, експозиційна, фондова, видавнича, реставраційна, пам'яткоохоронна робота.

Стаття 3. Національна музейна політика.

Національна музейна політика – це сукупність основних напрямків і засад діяльності держави і суспільства в галузі музейної політики.

Основними напрямками національної музейної політики є:

- ◆ збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність;
- ◆ повернення в Україну культурних цінностей народу, які знаходяться за її межами;
- ◆ забезпечення соціально-економічних, правових і наукових умов для ефективної діяльності музеїв;
- ◆ сприяння формуванню сучасної інфраструктури музейної справи;
- ◆ підтримка і розвиток мережі музеїв;
- ◆ бюджетне фінансування (у т.ч. на дольових засадах) і пріоритетне матеріально-технічне забезпечення розробки і реалізації державних регіональних і місцевих програм розвитку музейної справи;
- ◆ підтримка фундаментальних і прикладних наукових досліджень, пов'язаних з музейною справою;
- ◆ сприяння міжнародному співробітництву в галузі музейної справи.

Розділ II. Види музеїв. Порядок створення і матеріальна база музеїв.

Стаття 7. Створення музеїв.

Рішення про створення музеїв приймають їх засновники.

Для створення музею засновники повинні забезпечити:

- ◆ формування музейного зібрання;
- ◆ матеріальну базу – приміщення для експозиції та роботи наукових працівників, фондосховище музею;
- ◆ умови для охорони музею, оснащення його засобами охоронної та пожежної сигналізації;
- ◆ фінансування та кадри для належного його функціонування;
- ◆ роботу музею за чітким розкладом.

Положення про Музейний фонд України.

Затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 20 липня 2000 р.

Загальна частина.

3. Музейний фонд – це сукупність рухомих пам’яток природи, матеріальної і духовної культури, які мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення, незалежно від їх виду, місця створення і форми власності, та зберігаються на території України, а також нерухомих пам’яток, що знаходяться в музеях України і обліковані в порядку, визначеному Мінкультури.

До Музейного фонду можуть належати також пам’ятки, що перебувають за межами України і відповідно до міжнародних договорів підлягають поверненню в Україну.

Музейний фонд є національним багатством України і невід’ємною складовою частиною її культурної спадщини.

Рекомендована література до теми № 3:

Основна література: 112, 132, 133

Додаткова література: 7, 40, 43, 71, 85, 123, 125, 127, 129, 146, 149, 167, 179

Тема 4. Класифікація музеїв (на матеріалах України).

1. Класифікаційні ознаки музеїв.
2. Класифікація музеїв за адміністративною ознакою та формою власності.
3. Профільна характеристика музеїв та специфіка їх комплектування.
4. Типологічний поділ музеїв за ознакою громадського призначення.

Методичні рекомендації:

Освоюючи нову тему, зверніть увагу, що єдиної і універсальної системи класифікації музеїв не існує. Кожен із музеїв унікальний і неповторний.

Класифікація музеїв дозволяє визначити:

- ♦ відмінності у змісті музейних зібрань;
- ♦ направленість вивчення цих зібрань;
- ♦ направленість експонування колекцій та їх пропаганду;
- ♦ раціональність побудови музейної мережі;

- ◆ основні тенденції розвитку музеїв;
- ◆ зв'язки різних груп музеїв із громадськими потребами на тому чи іншому етапі історичного розвитку.

Класифікувати музеї можна *за адміністративною ознакою*.

В сучасній Україні за адміністративною ознакою музеї поділяються на:

- ◆ загальнодержавні;
- ◆ обласні;
- ◆ районні;
- ◆ місцеві (міста, села).

За формою власності музеї України можна поділити на такі групи:

- ◆ державні музеї;
- ◆ громадські музеї;
- ◆ приватні колекції, що мають музейне значення.

До державних музеїв належать відомчі музеї і музеї системи Міністерства культури України. До громадських музеїв відносяться шкільні музеї, музеї при місцевих радах, музеї підприємств та організацій.

Основними категоріями музейної класифікації виступають *профіль музеїв і типологія музеїв*. Класифікація музеїв по профілям і типам почала складатися в Україні у 20–30-х рр. ХХ ст., коли була сформована перша державна музейна мережа. В подальшому ця класифікаційна схема змінювалася і наповнювалася новим змістом в залежності від розширення музейної мережі, виникнення нових профільних груп і типів музеїв.

Профіль музею – це спеціалізація музеїв, яка визначає принципи комплектування музейних фондів, тематику експозиційної і науково-просвітницької роботи. В профілі музеїв знаходить вираження зв'язок музейної діяльності з профільною дисципліною. Музеї спорідненої спеціалізації утворюють профільні групи, які формуються впродовж усього часу музейної діяльності в Україні.

Варто запам'ятати, що профільний склад музейної мережі весь час змінюється, оскільки змінюється направленість соціокультурних потреб суспільства, при цьому розвивається і диференціюється мистецтво, наука, техніка, виробництво.

Нижче наводимо витяг із закону України “Про музеї та музейну справу” (розділ 2, ст. 6), в якому перераховані види музеїв за профілем: “За своїм профілем музеї поділяються на такі види:

- ◆ історичні;
- ◆ археологічні;
- ◆ краєзнавчі;
- ◆ природничі;
- ◆ літературні;
- ◆ мистецькі;
- ◆ етнографічні;
- ◆ технічні;
- ◆ галузеві тощо.

На основі ансамблів, комплексів пам’яток та окремих пам’яток природи, історії, культури територій, що становлять особливу історичну, наукову і культурну цінність, можуть створюватися історико-культурні заповідники, музеї просто неба, меморіальні музеї-садиби.

Музеї можуть засновуватися на будь-яких формах власності, передбачених законами України. Засновниками музеїв можуть бути відповідні органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, юридичні та фізичні особи.

Державному музею, який має музейне зібрання пам’яток загальнодержавного значення, набув міжнародного визнання і є провідним культурно-освітнім та науково-дослідним закладом у відповідних профільних групах музейної мережі України, у встановленому законодавством України порядку може бути надано *статус національного музею України.*”

Зазначимо, що археологічні та етнографічні музеї за своїм профілем дуже близькі до історичних музеїв, саме тому деякі науковці відносять їх до історичного профілю.

Отож, за змістом фондів, особливою постановкою завдання та профільною в музеї дисципліною можна виокремити різні *профілі музеїв*, що також часто мають змішані форми:

- ◆ *Історичний музей* показує у часовій послідовності розвиток держав, регіонів або населених пунктів. Він охоплює не лише музеї світової та

національної історії, історії окремих держав, народів, земель, регіонів, а й світоглядів, соціальних та політичних систем.

Залежно від характеру й складу колекцій та завдань, поставлених перед ними, музеї історичного профілю поділяються на такі види: загальноісторичні, воєнно-історичні, етнографічні, археологічні, історії релігії, історико-культурні (музеї або заповідники).

- ◆ *Природничий музей* містить об'єкти, які створила природа без участі людини та показує наслідки впливу людської діяльності на довкілля. Він також відіграє важливу роль для розвитку естетичної відповідальності за природне довкілля людини та її місце в ньому. До цього виду належать музеї біологічних наук (біології, ботаніки, зоології, антропології, екології) та наук про Землю (геології, мінералогії, палеонтології тощо).
- ◆ *Науково-технічний музей*. Представляє техніку та точні природознавчі науки як і їх виробу та сфери застосування. Цей вид охоплює, зокрема, музеї історії техніки, індустриальні музеї, музеї підприємств, музеї транспорту та інші.
- ◆ *Художній музей*. Показує результати мистецької діяльності людини в усіх її формах вияву. Сюди належать музеї образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, художнього промислу, музики, архітектури, літератури, фотографії, кіно, театру та усіх форм сценічного мистецтва.
- ◆ *Комплексний музей*. Поєднує у собі два і більше профілів. Найпоширеніший – краєзнавчий музей, який спеціалізується в історичній, природничій галузях, а також в галузі мистецтвознавства.

Поряд із профільною класифікацією використовують і **типологічний поділ музеїв**, який не співпадає з нею. Сучасна наукова класифікація, яка розрізняє музеї за типами та профілями, в Україні остаточно склалася у повоєнні роки. **Тип музею визначається його суспільним призначенням та метою діяльності**. Відповідно до цього принципу виокремлюють три типи музеїв:

- ◆ науково-освітні;
- ◆ науково-дослідні (академічні);
- ◆ навчальні.

Термінологічний словник:

Класифікація музеїв – групування музеїв за ознаками, які являються суттєвими для організації і розвитку музейної мережі і для всієї музейної діяльності.

Профіль музею – спеціалізація колекції і діяльності музею, обумовлена його зв'язком з конкретною наукою, технікою, виробництвом, із різними видами мистецтва та культури.

Рекомендована література до теми № 4:

Основна література: 120, 121, 132, 189

Додаткова література: 18, 34, 37, 105, 109, 113, 122, 140, 157, 163, 186

Тема 5. Основи фондової роботи музеїв.

1. Визначення поняття “фонди музею”.
2. Наукова організація фондів.
3. Структура та складові елементи фондів музею.
4. Основні напрямки фондової роботи музеїв.
5. Проблеми збереження музейних фондів.

Методичні рекомендації:

Ознайомлення з даним лекційним матеріалом повинно зорієнтувати студентів, що діяльність будь-якого музею розгортається на основі фондів. Саме тому успіх у здійсненні музеями їх функцій залежить від уміння виявити джерела знань та емоцій, якими є музейні предмети, що відображають реальні історичні процеси, і які зберігаються в музейних фондосховищах.

Для успішної діяльності музею важливо систематизувати музейні предмети, що входять до його фондів у відповідності до їх загальнонаукового і загальнокультурного значення і визначити їх юридичний статус. В цьому полягає одне із завдань організації фондів.

Наукова організація фондів переслідує ще одну, не менш важливу ціль, а саме, створення найбільш оптимальних умов для формування фондів, їх збереження, вивчення та використання.

З'ясовуючи третє питання, варто запам'ятати, що музейні фонди поділяються на **основний фонд**, який складається з музейних предметів, і **науково-допоміжний фонд**, який включає в себе науково-допоміжні матеріали.

В структурі фондів виділяють **фонд тимчасового зберігання**, в який із інших музеїв, організацій та приватних осіб надходять предмети, отримані на обмежений період часу для використання в експозиції, на виставці тощо.

У багатьох музеях в структурі фондів існує *обмінний фонд*, до якого включені музейні предмети непрофільного для конкретного музею напрямку діяльності. Окремо може існувати *дублетний фонд*, який включає повністю ідентичні предмети.

Основні напрямки фондової роботи передбачають:

- ◆ комплектування фондів;
- ◆ облік фондів;
- ◆ збереження фондів.

Вже на стадії *комплектуювання* фондів в процесі відбору музейних предметів розпочинається і процес їх вивчення, ціль якого – визначити, чи мають вони музейну цінність. Зазначимо, що вивченню музейних предметів присвячені практичні заняття № 4, 5 (дивись тематику семінарських і практичних занять).

Способами комплектування можуть виступати:

- ◆ *закупка* колекцій і окремих предметів за рахунок спеціальних коштів, передбачених кошторисом музею;
- ◆ *передача (дарування)* у власність музею колекцій чи предметів організаціями, або приватними особами;
- ◆ *відрядження* по комплектуванню;
- ◆ *наукові експедиції музею* (археологічні, етнографічні тощо);
- ◆ *цільові замовлення* на виготовлення оригінальних робіт тощо.

Облік фондів передбачає фіксацію придбаних для музею предметів у музейній документації. Таким чином, здійснюється їх юридична охорона як державної власності. Як і попередній напрямок фондової роботи, облік фондів проводиться на основі подальшого вивчення музейних предметів.

Державний облік музейних фондів передбачає два етапи:

- ◆ *первинна реєстрація* предметів, які надійшли до музею;
- ◆ *інвентаризація*, тобто, наукова реєстрація музейних предметів.

Первинна реєстрація розпочинається з оформлення акту прийому музейних предметів на постійне збереження. У подальшому вони вносяться до книги надходжень музейних предметів (основного фонду), або в книгу надходжень науково-допоміжних матеріалів.

Створити умови, здатні забезпечити фізичне збереження предметів і доступ до них дослідників, має **збереження фондів**. Цей напрямок фондової роботи базується на певному режимі та умовах зберігання музейних предметів і колекцій.

Для послаблення впливу на музейні предмети несприятливих факторів у музеях мають дотримуватися визначеного режиму збереження. Сучасне музеєзнавство розглядає **режим збереження як певну сукупність таких компонентів**:

- ◆ **Температурно-вологий режим.** Показники для комплексного збереження матеріалів – + 18° С, відносна вологість – 55%. Найбільш надійний спосіб дотримання – кондиціонування повітря.
- ◆ **Захист від забруднення повітря.** Найбільш надійний спосіб захисту – герметизація приміщень та використання фільтруючих пристроїв.
- ◆ **Світловий режим.** Даний режим залежить від світлостійкості матеріалів, які за цим показником поділяються на три групи: а) предмети з високою світлостійкістю (метали, камінь, гіпс, кераміка, не кольорове скло); б) предмети з середньою світлостійкістю (кістка, шкіра, хутро, дерево, олійний живопис); в) предмети з низькою світлостійкістю (фотографія, акварель, пастель, папір, тканини).
- ◆ **Біологічний режим.** Усі роботи по знищенню біологічних шкідників мають проводитися за ухвалою керівництва музею у присутності або за участі реставраторів.
- ◆ **Захист від механічних пошкоджень.** Для уникнення механічних пошкоджень треба дотримуватися системи збереження та правил роботи з музейними предметами.
- ◆ **Захист музейних фондів у екстремальних умовах.** Музейні працівники повинні бути ознайомлені з правилами власної поведінки на випадок пожеж, воєнних дій, землетрусів і т. ін.

Дотримуючись режимів збереження музейних предметів, музейні працівники вже певним чином здійснюють заходи по консервації предметів. Реставрацію музейного предмета мають проводити спеціалісти-реставратори.

Особливістю збереження музейних предметів у експозиціях є необхідність використання комплексної системи збереження експонатів, а також врахування проблем збереження музейних предметів в процесі оформлення та монтажу експозиції, наявності відвідувачів у експозиційних залах.

Відомо, що під час транспортування музейні предмети можуть бути пошкоджені, загублені, або викрадені. Тому необхідно звернути увагу на те, що не всі музейні предмети підлягають перевезенню. Ця проблема розв'язується спеціальною комісією музею, яка дає рекомендації щодо особливостей пакування і транспортування. Існують і загальні правила пакування, дотримання яких обов'язкове при перевезенні усіх типів музейних предметів.

Термінологічний словник:

- Інвентаризація** – науково обгрунтована, детальна та остаточна реєстрація музейного об'єкта у фондовій документації.
- Консервація** – наукове втручання в існування об'єкта, аби з мінімальною кількістю змін утримати та зберегти його, збільшити до максимуму тривалість його існування та звести до мінімуму його нищення.
- Музейна колекція** – комплекс музейних предметів, об'єднаних за однією або кількома спільними ознаками.
- Музейне зібрання** – науково організована сукупність музейних предметів і музейних колекцій, науково-допоміжних матеріалів, архівних та бібліотечних фондів.
- Музейний каталог** – анотований перелік музейних предметів, розташований у певному порядку.
- Музейний предмет** – пам'ятка, яка має культурну цінність і належить до музейного зібрання.
- Обмін предметами музейного фонду** – одна з форм комплектування музейного зібрання, що здійснюється шляхом обміну з іншими музеями матеріалами дублетного фонду і непрофільними матеріалами на предмети, що відповідають профілю музейного зібрання.
- Пам'ятки** – об'єкти природи, матеріальної і духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення і підлягають збереженню, відтворенню та охороні відповідно до законодавства.
- Постійне (тимчасове) зберігання** – один з основних видів діяльності музею, що передбачає створення матеріальних і правових умов, за яких забезпечується додержання спеціального науково обгрунтованого режиму зберігання музейних предметів та колекцій, переданих музею у постійне (тимчасове) користування
- Реставрація** – (від лат. – *restauratio* – відновлення), комплекс заходів, направлених на збереження пам'ятки історії і культури, або твору мистецтва, виявлення його художньої та громадської цінності.

Типовий музейний предмет – предмет, який відображає типове явище і має ознаки, характерні для переважної кількості існуючих на сьогодні предметів.

Унікальний музейний предмет – це єдина свого роду цінна пам'ятка, що містить винятково важливу інформацію про події, явища, факти з усіх сфер життя держави, суспільства чи окремих видатних осіб, і має важливе значення для формування національної свідомості українського народу, визначає його вклад у всесвітньо-культурну спадщину, не має собі подібних і щодо походження, наукової, художньої цінності, зовнішніх ознак, і не може бути відновленою в разі непоправного пошкодження або втрати.

Фонди музею – сукупність предметів, які документують історичний і природничо-науковий процес, є засобом музейної комунікації та у даний час знаходяться у власності музею.

Рекомендована література до теми № 5:

Основна література: 22, 105, 189

Додаткова література: 1, 3, 5, 19, 26, 27, 30, 44, 47, 52, 54, 55, 60, 64, 68, 73, 75, 82, 118, 131, 134, 136, 137, 153, 168, 171, 172, 180

Тема 6. Організація роботи над музейною експозицією.

1. Основні принципи та методи побудови експозицій у музеях різних профілів.
2. Основні етапи експозиційної роботи.
3. Експозиційні матеріали: музейні предмети, науково-допоміжні матеріали.

Методичні рекомендації:

В процесі підготовки першого питання відштовхніться від тези про те, що науково обґрунтований порядок групування і організації експозиційних матеріалів, продиктований змістом експозиції, називають *методом побудови експозиції*.

В музеєзнавстві традиційно виділяють такі *основні методи експонування*:

- ◆ систематичний;
- ◆ ансамблевий;

- ◆ ландшафтний;
- ◆ тематичний.

Систематичний метод експонування передбачає відбір, розміщення та інтерпретацію однорідних предметів у відповідності до класифікаційної системи конкретної наукової дисципліни, або галузі виробництва. Основна структурна одиниця систематичної експозиції – типологічний (системний) ряд; він дозволяє показати біологічну, естетичну та інші види еволюції предметів. Найчастіше систематичний метод експонування використовується у природничих, науково-технічних, археологічних, етнографічних музеях.

Ансамблевий метод передбачає збереження та реконструкцію на основі достовірних наукових даних соціокультурну обстановку певної історичної епохи. Ансамблева експозиція характерна для меморіальних музеїв, музеєфікованих пам'яток історії та культури – палаців, садиб, селянських жител.

Ландшафтний метод передбачає створення ландшафтних експозицій, які покликані відтворювати взаємозв'язки між природними компонентами. Переважно використовують при будівництві експозицій природничих музеїв. При цьому основною структурною одиницею виступають ландшафтні діорами.

Тематичною називають експозицію, яка через експозиційні матеріали розкриває певну тему, сюжет, проблему. В структурному відношенні вона складається із поєднаних між собою розділів і тем, зміст яких об'єднує спільна концепція. В історичних музеях розділам, як правило, відповідають певні історичні періоди.

Структурною одиницею ансамблевого показу, а також тематичної експозиції виступає так званий *експозиційний комплекс*, який поєднує в одній групі предмети різних типів – речі, документи, зображальні матеріали тощо.

Зазначимо, що з основними етапами експозиційної роботи студенти детальніше мають ознайомитися в процесі підготовки практичного заняття № 3 (дивись тематику семінарських і практичних занять).

Під час підготовки останнього питання врахуйте, що головне в будь-якій експозиції – це музейні предмети (експонати). Але поруч з ними в якості експозиційних матеріалів нерідко використовують і *відтворення музейних предметів*, тобто, предмети, спеціально створені

для експонування замість музейного предмета. Як правило, подібні відтворення музейних предметів мають із справжніми музейними предметами зовнішню подібність і передають усі його суттєві риси і властивості. Це – копії, репродукції, зліпки, муляжі, моделі, макети, наукові реконструкції, новоділи, голограми.

Термінологічний словник:

Виставка – тимчасова експозиція (стаціонарна, або пересувна). Її тимчасовий характер проявляється у складі експонатів: музейні предмети з інших музеїв та приватних колекцій, а також предмети, які не можуть довго перебувати за межами фондів – акварелі, письмові джерела, унікальні предмети.

Голограма – об’ємна оптична копія реального об’єкта, яка створюється шляхом запису зображення предмета на світлочутливу пластину або на плівку за допомогою лазерної техніки.

Діорама – просторова картина з предметів експозиції та з оформленими відповідно стінами, підлогою, стелею та заднім планом.

Експозиційний комплекс – структурна одиниця експозиції; група предметів, які об’єднані за змістом і утворюють цілісну експозицію, створюючи при цьому спільний образ.

Експозиція – (від лат. *expositio* – виставляти) – сукупність предметів, спеціально виставлених для огляду. До експозицій можна віднести вітрини кіосків і магазинів, демонстраційні зали промислових підприємств, навчальні матеріали, розвішені на стінах класних кімнат, музейні експозиції.

Копія – предмет, створений з метою імітації або заміни іншого предмета, який виступає у якості оригіналу.

Макет – об’ємне відтворення зовнішнього вигляду об’єкта, створене у певному масштабі. При цьому допускається певна умовність в показі.

Модель – копія, яка зберігає конструктивні принципи і фактуру оригіналу.

Муляж – копія, яка достовірно передає розмір, форму, колір і фактуру оригіналу.

Панорама – (від грецьк. – *pan* і *horama* – видовище) – велика за розмірами стрічкоподібна картина, яка натягнута на циліндричний підрамник і поєднується із розташованими перед нею по колу “предметним” планом – макетами, спорудами, фігурами тощо. Створює ілюзію реального простору.

Репродукція – копія живописного, графічного чи фотографічного зображення, створена друкарським способом, як правило збільшеного чи зменшеного розміру.

Рекомендована література до теми № 6:

Основна література: 4, 22, 98, 105, 189

Додаткова література: 8, 28, 29, 51, 57, 58, 70, 76, 80, 83, 99, 103, 104, 144, 145, 158, 178

Тема 7. Науково-дослідницька та культурно-освітня діяльність музеїв.

1. Музеї як науково-дослідницькі заклади.
2. Основні напрямки музеєзнавчих досліджень у музеях різних профілів.
3. Основні форми культурно-освітньої діяльності музеїв.
4. Музейна педагогіка та музейна соціологія в дослідженні музейних форм комунікації.

Методичні рекомендації:

Приставаючи до з'ясування першого питання, варто розібратися, що розуміють під науково-дослідницькою роботою. Наукове дослідження – це особлива форма діяльності, пов'язана із виробленням, поширенням і використанням знань, які суспільству до цього були ще невідомі. Вивчення виявлених фактів дозволяє збагатити теоретичні і практичні знання про закономірності розвитку природи і суспільства.

Дослідження є органічною складовою частиною наукової роботи музеїв. Їх результати поповнюють скарбницю наукових відкриттів і використовуються багатьма науковими дисциплінами.

Оскільки музей є поліфункціональним закладом, його наукові дослідження мають також комплексний і багатосторонній характер. Основні напрямки науково-дослідницької діяльності музеїв визначаються, з одного боку, їх приналежністю до конкретної профільної науки, а з іншого – статусом музеїв в системі соціальних інститутів. У відповідності до профілю музею музейні дослідження ведуться в області природознавства, літературознавства, мистецтвознавства

і т.д. Окрім досліджень по профільним наукам, музеї проводять дослідження в області музеєзнавства.

Історичні музеї підключаються до досліджень в галузі історичних дисциплін. Дослідницька діяльність історичних музеїв охоплює проблеми економічного, соціального, політичного і культурного розвитку суспільства в цілому або на конкретній території. Водночас наукові дослідження в історичних музеях характеризуються певною специфікою. Вони проводяться в основному на базі музейних предметів як оригінальних речових, зображальних і письмових джерел. Саме тому багатющі фондві зібрання музеїв є для відповідних профільних дисциплін широкою джерелознавчою базою.

Наголосимо, що **джерельна база багатьох історичних спеціальних дисциплін повністю або частково пов'язана з музейними зібраннями.** До них відносяться такі дисципліни, як археологія, етнографія, нумізматики, фалеристика тощо.

Наукові дослідження, які проводяться історичними музеями на основі музейних предметів, спрямовані не лише на виявлення і публікацію нових історичних фактів. Одночасно вони служать задоволенню специфічних потреб самих музеїв у зв'язку із комплектуванням і зберіганням музейних колекцій, документуванням історичного розвитку, а також у зв'язку із відображенням результатів наукових досліджень в експозиції музею.

Готуючи відповідь на третє питання, насамперед потрібно розібратися, що розуміють під **культурно-освітньою діяльністю музейних закладів** як складовою музейної комунікації. Це один із основних напрямків музейної діяльності, який здійснюється в процесі безпосереднього контакту із музейною аудиторією як в самому музеї, так і поза його межами. В процесі культурно-освітньої діяльності музеїв реалізуються такі соціальні функції музею як функція освіти і виховання, функція організації вільного часу.

Основною формою такого роду діяльності виступає **екскурсія**. Музейна екскурсія проводиться під керівництвом екскурсовода на певну тему і по окремому маршруту, тобто вона має організований характер і передбачає колективність огляду. Саме тому в групі екскурсантів, які пов'язані спільними інтересами і мають можливість обмінятися враженнями, виникає особлива психологічна атмосфера, викликана

спільністю емоцій. А це, у свою чергу, впливає на більш ефективне сприйняття і засвоєння нової інформації.

Студентам-історикам варто чітко орієнтуватися у класифікації екскурсій, які проводяться в музеях історичного профілю.

Екскурсії розрізняють:

- ◆ *За місцем проведення і об'єктами показу.* Найбільш поширені екскурсії всередині музейних приміщень – по експозиції, виставкам. Музей також проводить екскурсії поза приміщенням музею по пам'яткам (архітектури, історії, культури) та пам'ятним місцям. Практикуються також комплексні екскурсії, які поєднують у різних варіантах усі види екскурсій.
- ◆ *За характером тематики.* В музейній практиці існує поділ екскурсій на оглядові і тематичні. Оглядові екскурсії дають загальне уявлення про конкретний музей. Тематичні екскурсії проводяться за темами історичних періодів.
- ◆ *За цільовим призначенням* як культурно-освітні та учбові. Останні безпосередньо пов'язані з програмами різних учбових закладів.
- ◆ *За складом екскурсійних груп.* Групи розрізняють за віком, соціальним, професійним, національним складом, загальноосвітнім рівнем, місцем проживання.

Окрім екскурсій, існують й ***інші форми культурно-освітньої діяльності:***

- ◆ *лекція* (головна вимога до музейної лекції – використання музейних предметів). Вони можуть об'єднуватися в цикли, читатися в музеї і поза ним.
- ◆ *консультації* – проводяться в експозиції, або в наукових відділах по конкретному питанню, яке цікавить відвідувача.
- ◆ *гурток* – форма роботи з невеликою групою дітей та підлітків, які об'єднані спільним інтересом і працюють під керівництвом музейного працівника.
- ◆ *Клуб* (любителів старожитностей, колекціонерів, краєзнавців) – здійснює свою діяльність шляхом самоорганізації.
- ◆ *Музейні свята* – театралізовані видовища для задоволення потреб відвідувачів у спілкуванні.

Приступаючи до вивчення останнього питання, студент на основі попередньо засвоєного матеріалу має усвідомити, що ***сутність музею в значній мірі складає процес людського спілкування (комунікації).*** Отож, під музейною комунікацією розуміють процес спілкування і передачі інформації, який відбувається в музеї. На сьогодні у музеезнавстві формується принципово новий комунікаційний підхід,

коли в епіцентрі музейної діяльності вбачають не музейний предмет, а людину (музейну аудиторію), яка переступила поріг музею з метою спілкування з музейними експонатами. В основі такого спілкування, на думку канадського музеолога Дункана Ф. Камерона, лежить, з одного боку, уміння авторів експозиції через музейні предмети донести до відвідувача основну її ідею, а, з іншого боку, – здатність відвідувача розуміти “мову” музейних предметів.

Педагогічні аспекти музейної комунікації вивчає *музейна педагогіка* – наукова дисципліна на стику музеєзнавства, педагогіки і психології. В галузі музейної педагогіки розробляються методики практичної роботи з відвідувачами, вплив музейних форм комунікації на музейну аудиторію. Сучасна музейна педагогіка розвивається у руслі проблем музейної комунікації, націлена на активізацію творчих здібностей особистості і на формування ціннісного відношення до культурної спадщини, на пошук нових форм спілкування відвідувача з цією спадщиною. При цьому відвідувач розглядається нею не як об’єкт освітнього впливу, а як учасник діалогу. Головним у музейній педагогіці є поняття *“музейна культура відвідувача”*, яка розглядається як ступінь його підготовленості до сприйняття предметної інформації музею, передбачає усвідомлення ним цінності оригіналу і специфіки музейної мови, уміння орієнтуватися в музейному середовищі. Зазначимо, що в широкому розумінні *музейна культура передбачає наявність у людини музейного відношення до дійсності*, яке, зокрема, знаходить вияв у повазі до історії, в умінні виявити предмет музейного значення.

Підкреслимо, що із зростанням соціальної ролі музеїв культурно-освітня функція музеїв розглядається як одна із основних соціальних функцій музею.

Функціонування музею як соціального інституту вивчає музейна соціологія – наукова дисципліна на стику соціології культури і музеєзнавства. В поле її зору потрапляє коло проблем, пов’язаних із виявленням через діяльність музею суспільних потреб, впливу музею на суспільство, специфіки функціонування пам’яток історії та культури в музейному середовищі, відношення різних груп населення до музею, їх потреб і ціннісних орієнтирів. Музейна соціологія користується власною методикою визначення ефективності показників музейної діяльності, взаємозалежності між внутрішньомузейною та позамузейною діяль-

ністю. Яким чином різні форми музейної роботи – музейні експозиції, виставки, екскурсії, музейні свята є важливими для музейної аудиторії? На подібні питання пробую дати відповідь ця галузь знань.

Музейна аудиторія характеризується рядом параметрів. Її соціально-демографічний аналіз передбачає виділення таких ознак, як освітній рівень, рід занять, стать, вік, місце проживання. Кожну із цих ознак важливо враховувати в процесі роботи з відвідувачами. Однак, як показують дослідження, відношення до музею, його експозиції визначається насамперед освітнім рівнем людини.

З точки зору частоти відвідування **музейну аудиторію** можна характеризувати як **нестабільну**, або **постійну**. Наявність в музеї постійного контингенту відвідувачів – показник успіху його діяльності і важливий фактор подальшого розвитку. Музейну аудиторію вивчають і стосовно направленості її інтересів на певні форми культурно-освітньої діяльності музею. У відповідності до цього в подальшому плануванні музейної роботи враховують сприйняття аудиторією музейних виставок, тематичних вечорів і т. ін.

В процесі аналізу музейної аудиторії важливо враховувати обставини відвідування музею: чи самостійно приходить людина до музею, чи відвідує його організовано у складі екскурсійної групи.

Студентам історико-соціологічного факультету варто орієнтуватися у методах соціологічних досліджень, які проводяться по вивченню музейної аудиторії:

- ◆ анкетне опитування;
- ◆ інтерв'ю;
- ◆ візуальне спостереження за оглядом експозиції;
- ◆ анкетування місцевих жителів;
- ◆ опитування експертів.

Термінологічний словник:

Екскурсія – (від лат. excursio – поїздка) – окремий захід, в ході якого під фаховим керівництвом відбувається відвідування вибраних об'єктів, установ, заходів чи ландшафтних зон.

Комунікація – передача інформації за допомогою знаків чи систем усіх видів, яка потребує адресата. Музейна комунікація – різновид куль-

турної комунікації, що відбувається в музеї: процес спілкування, передачі інформації, значень тощо.

Клубний захід – формування та поглиблення спільних інтересів та їх обговорення на регулярних неформальних зустрічах сталого кола учасників.

Музейна аудиторія – сукупність людей, включених у сферу культурно-освітньої сфери діяльності музею.

Рекомендована література до теми № 7:

Основна література: 22, 105, 18

Додаткова література: 8, 37, 50, 56, 74, 81, 88, 89, 90, 114, 142, 190, 191

6. ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

1. Музей як науково-дослідницький та культурно-освітній центр (на матеріалах Рівненського обласного краєзнавчого музею) (2 год).
2. Історія розвитку музеїв України та їх правові засади і діяльність на сучасному етапі (2 год.).
3. Музейна експозиція у практиці музейної справи (на базі Рівненського обласного краєзнавчого музею) (2 год.).
4. Методика вивчення музейних предметів (4 год.).

7. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ІЗ МЕТОДИЧНИМИ РЕКОМЕНДАЦІЯМИ ПО ЇХ ПІДГОТОВЦІ

Тема 1. Музей як науково-дослідницький та культурно-освітній центр (на матеріалах Рівненського обласного краєзнавчого музею) (2 год).

1. Основні етапи розвитку Рівненського обласного краєзнавчого музею.
2. Рівненський обласний краєзнавчий музей як науково-дослідницька установа.
3. Культурно-освітня діяльність Рівненського обласного краєзнавчого музею.

Методичні рекомендації для підготовки практичного заняття № 1:

Дане практичне заняття проводиться на базі Рівненського обласного краєзнавчого музею (далі РОКМ). Оскільки студенти-історики ще на першому курсі при вивченні окремих тем з історії України, історичного краєзнавства вже мали можливість оглянути окремі зали РОКМ і скласти загальне уявлення про цей заклад культури, в процесі підготовки першого практичного заняття варто детальніше з'ясувати основні етапи його становлення і розвитку, роль музею у формуванні культурно-освітнього середовища Рівного, основні напрямки його діяльності.

Заняття проводиться в експозиційних залах. Викладаючи підготовлений матеріал, студент має обов'язково знаходити підтвердження своїм тезам у діючій експозиції. Насамперед такий метод має застосовуватися

в процесі підготовки першого питання. Для цього варто попередньо особисто відвідати музей і вибрати ті експозиційні комплекси, які знайомлять з історією музею.

Свою розповідь краще розпочати з історії самої музейної будівлі. РОКМ розміщений в будинку, збудованому у 1839 р. для потреб Рівненської чоловічої гімназії (реальної гімназії, реального училища). На сьогодні ця будівля – одна з найкращих пам'яток XIX століття і єдина в місті, що демонструє стиль провінційного класицизму. У наш час фасад колишньої гімназії прикрашають меморіальні дошки. Адже в стінах цього відомого на всю Волинь навчального закладу вчилися і працювали люди, якими нині пишається Україна – письменники В. Короленко й П. Куліш, визначний історик М. Костомаров. Поляки шанують пам'ять про перебування в Рівному на посаді вчителя гімназії Маріана Дубецького, учасника польського повстання 1863 р. У квітні 1919 р., в період перебування в Рівному уряду Директорії, саме тут розміщувався його департамент освіти, очолюваний міністром І.Огієнком (в майбутньому митрополит Іларіон, глава української греко-православної церкви в Канаді). Із приходом у місто польської влади в 1921 р. в приміщенні колишнього реального училища розмістилася польська державна установа – кураторіум шкільного округу Волинського воєводства. Використовувала будівлю для своїх потреб й радянська влада, розмістивши в ній після Другої світової війни Ровенський обком Комуністичної партії України. Для потреб обласного краєзнавчого музею це приміщення передали в 1975 р. Отож історія Рівного XIX – XX ст. – невіддільна від діяльності першого середнього навчального закладу в місті та його будівлі.

Відлік історії першого музейного закладу в Рівному, який функціонував при місцевому сільськогосподарському товаристві, традиційно сучасні дослідники фіксують 1906 р. Саме тоді почала формуватися перша музейна колекція завдяки зусиллям директора складу-магазину вище вказаного товариства Е. Окенцького. а з 1908 р. вона була виставлена для огляду у двох кімнатах складу-магазину Рівненського сільськогосподарського товариства. В роки Першої світової війни колекція музею була пограбована, а його засновника вбили більшовики. У 1936–1939 рр. у Рівному функціонував музей господарства Волині. Як краєзнавчий музей у Рівному почав функціонувати з 1940 р. Зазначимо, що в роки Другої світової війни,

нацисти, пограбувавши частину його цінностей, дозволили діяльність музею, використовуючи його насамперед в системі розважального комплексу вермахту. Сьогодні в РОКМ експонується і зберігається близько 140 тисяч пам'яток матеріальної й духовної культури, які мають художнє, історичне та наукове значення. Окрасою музею є колекція народного одягу Полісся та Волині, збірки творів волинського іконопису, козацької доби, багата археологічна колекція, унікальна збірка стародруків, роботи всесвітньо відомого скульптора Томаша-Оскара Сосновського, уродженця Рівненщини. У результаті наукових експедицій, пошуків у архівах, цілеспрямованій роботі зі старожилами, колекціонерами щороку музейні колекції поповнюються новими надходженнями.

Як науково-дослідницька установа РОКМ займається усіма формами наукової діяльності: проведенням експедицій і польових досліджень, публікацією наукових результатів вивчення окремих предметів музейних колекцій, проведенням наукових конференцій. Наведемо приклад. Так, 25–26 жовтня 2006 р. цей музейний заклад проводив наукову конференцію, присвячену 100-річчю з часу заснування першого музею в Рівному. В роботі конференції взяли участь 70 науковців, краєзнавців, представників громадськості. Низка статей учасників конференції була опублікована в окремому науковому збірнику (Наукові записки Рівненського обласного краєзнавчого музею. Випуск IV. – Рівне: Волинські обереги, 2006. – 304 с.). В останні роки обласний краєзнавчий музей налагодив регулярний випуск періодичного видання – “Наукових записок” як підсумок наукової діяльності музею.

Науково-освітня робота є одним із головних напрямків діяльності музею. Музей проводить активну рекламну діяльність, екскурсійну, лекційну роботу, цікаві масові заходи. Гостям міста, відвідувачам музею у вихідні та святкові дні, як правило пропонуються оглядові екскурсії, які дають загальне уявлення про музей. Для постійних відвідувачів розроблені тематичні екскурсії.

Разом із традиційними формами і методами науково-освітньої роботи в музеї використовуються і нетрадиційні, бо саме вони допомагають залучити до нього якомога більше відвідувачів.

На протязі останніх років в РОКМ розроблена і втілюється в життя комплексна програма по роботі з дітьми молодшого віку. Розробкою програми та її реалізацією займалися працівники відділу науково-

освітньої роботи. Насамперед була переглянута тематика екскурсій для цієї категорії відвідувачів, а нові тематичні екскурсії готувалися з урахуванням дитячого віку.

Ця програма включає декілька етапів і починається з обслуговування дітей 4–6 років під назвою “Любій малечі про музейні речі”. В процесі розробки екскурсійних заходів для цієї категорії екскурсантів враховувалися їх основні психологічні особливості – підвищену емоційність, рухливість, нестійкість уваги тощо. Діти в такому віці сповнені цікавості до оточуючого світу, у них яскраво проявляється зв’язок з предметним світом, рослинами, тваринами, персонажами казок. Звичною формою діяльності для дітей є гра. Саме тому для дітей дошкільного віку РОКМ пропонує ігрові екскурсії: екскурсії-подорожі, екскурсії-казки, екскурсії-вистави: “Музейні цікавинки”, “Віконечко у природу” тощо. Такі музейні заняття не лише вчать дитину бачити красу оточуючого світу, природи, але й дбайливо ставитися до кожної живої істоти.

На думку авторів розробленої програми для роботи з дітьми дошкільного віку, елементи гри і рухового моделювання дозволяють найбільш ефективно ввести дітей таких вікових категорій у сферу історичного минулого. В РОКМ для них розроблені історичні заняття під загальною назвою “Віконце в історію”: “Козацькому роду нема переводу”; “Історія міста Рівного”; “Звідки прийшла книга?”; “Що вміли наші предки?” Проведення таких занять у ігровій формі дозволяє наймолодшим відвідувачам музею зрозуміти роль експоната у музеї, необхідність його збереження. На другому етапі спілкування зі школярами молодших класів музей пропонує їм нову екскурсійну програму “Твій друг – музей”, розраховану на те, що для її сприйняття учні вже підготовлені.

Новою формою культурно-освітньої роботи РОКМ є музейні свята, зокрема, проведення фольклорно-етнографічного свята “Музейні гостини”, присвяченого Міжнародному дню музеїв (18 травня). У цей день його учасники можуть безкоштовно ознайомитися з експозицією, виставками. До уваги відвідувачів пропонується концертна програма, виставка-продаж виробів народних майстрів.

Популяризували свої колекції працівники РОКМ і під час роботи Всеукраїнського музейного фестивалю “Музей III тисячоліття”, що відбувся на базі Дніпропетровського історичного музею ім. Д. Яворницького у листо-

паді 2005 р. Так, на музейному форумі була представлена виставка “Кожне ж дерево з плоду свого пізнається”, яка познайомила учасників фестивалю з фундаторами народної медицини в Україні – М. та І. Носалями.

Тема 2. Історія розвитку музеїв України та їх правові засади і діяльність на сучасному етапі (2 год.).

1. Зародження та розвиток музейної справи в Україні у XIX – на початку XX ст.
2. Українське музейництво в першій половині XX ст.
3. Розвиток музейної мережі в Україні в другій половині XX ст.
4. Правові засади сучасного українського музеєзнавства.

Методичні рекомендації для підготовки семінарського заняття № 2:

Перш, ніж приступити до підготовки даного семінарського заняття, радимо студентам уважно переглянути список рекомендованої літератури, поданий в кінці навчального посібника, і, зокрема, до лекційної теми № 2. Адже історія розвитку музеїв в Україні – одна з найактуальніших тем сучасного українського музеєзнавства, саме тому й найбільш об’ємною є її бібліографія. Зазначимо, що список літератури з основ музеєзнавства складався з урахуванням можливостей бібліотечних закладів м. Рівне забезпечити потреби студентів в опрацюванні цієї теми. У першу чергу для підготовки семінарського заняття рекомендуємо звертатися до Рівненської обласної наукової бібліотеки.

Звертаємо увагу на те, що досить слушними доповненнями до викладеного у доповідях матеріалу з історії музейної справи в Україні, можуть слугувати повідомлення про *розвиток музейної справи на територіях одного з регіонів України – історичної Великої Волині*. Нагадаємо студентам-історикам, що в рамках навчальної дисципліни “Історичне краєзнавство”, яку вони опановували на першому курсі, розглядалися

такі питання історичного краєзнавства Волині, як “Поява перших музейних зібрань на Волині”, “Городоцький музей Ф.Штейнгеля”.

Ще на початку 30-х рр. ХХ ст. у культурно-освітніх колах Волині розгорнулася дискусія про шляхи й перспективи створення музеїв на території даного воєводства. Її учасниками стали відомі наукові авторитети на Волині: Якуб Гофман, Людвіг Савицький, Казимир Пшемиський. Усі вони були одностайні в думці про доцільність створення музеїв на Волині. При цьому чудово розуміли, що польська держава не може собі дозволити таку розкіш, як фінансування провінційних музеїв. Тому покладали великі надії на громадськість. Так, Пшемиський пропонував створити музеї в кожному повітовому місті Волинського воєводства, а таких було десять. Регіональний же, основний, мав бути в Луцьку – центрі воєводства. А ще підкреслював, що місцеве населення тих повітів, де будуть створені подібні заклади, повинне на собі відчутти практичну віддачу в справі подальшого культурного розвитку краю. Щоправда, науковою діяльністю, на думку Пшемиського, повинні займатися виключно центральні музеї Польщі, оскільки провінційні ще не досягли відповідного наукового рівня.

Якуб Гофман, який обіймав посаду голови спілки вчителів загальноосвітніх шкіл Волинського воєводства, не погоджувався з ним, стверджуючи, що все залежить від людей. Якщо людина прагне займатися наукою, то де б вона не працювала, буде “нести свій хрест”. Так думав Гофман. Хоча, звичайно, можливості провінційних музеїв у цьому відношенні суттєво обмежені. Він пропонував на території воєводства створити три, максимум чотири музеї. З урахуванням особливостей даного регіону, роду занять місцевих жителів, окрім регіонального музею в Луцьку, який на той час уже розгорнув свою роботу, він пропонував створити музеї в Крем’янці, Ковелі, або Володимиру-Волинському. На четвертому місці в його списку стояв рівненський музей. “З огляду на близькість кордонів, наявність вузлової станції й значної торгівлі, Рівне повинно мати торгово-промисловий музей”, – стверджував він. Як уже згадувалося, у 1936 р. в м. Рівне був відкритий музей господарства Волині.

Розробляючи план відповіді на друге питання, обов’язково треба включити пункт, який би охоплював *діяльність музейних закладів України в добу окупації під час Другої світової війни*. Відомо, що на

початку 1941 р. Україна володіла величезними музейними багатствами. Сучасним українським музеєзнавцем М.І.Ткаченко підраховано, що в 151 музеї так званого відкритого типу на той час нараховувалося близько 1,8 млн. експонатів, а з урахуванням фондів університетських та відомчих музеїв ця кількість становила 6 млн. Вже в перші дні війни розпочалася евакуація багатьох державних музеїв на схід. Оскільки радянська влада як першочергове завдання розглядала врятування матеріальних цінностей і ресурсів оборонного значення, більшість культурних скарбів, зважаючи на складні воєнні обставини, були приречені на не вивезення. Частина евакуйованих матеріалів загубилася в дорозі, або зазнала пошкоджень, а деякі з колекцій трагічно загинули. Так, під час евакуації Дніпропетровського історичного музею, частину матеріалів було просто звалено у воду.

З перших днів окупаційного режиму розпочався відкритий грабунок музейних колекцій в Україні. Так, під час війни окупанти вивезли до Німеччини із збірки Київського музею західноєвропейського мистецтва (нині музей мистецтв ім. Варвари і Богдана Ханенка) картини Рубенса, Ван-Дейка, Тиціана. В Чернігівському історичному музеї із збірки В.Тарновського пропали шабля гетьмана І.Мазепи, збірка старовинних портретів, рукописи Т.Шевченка. Практикувалася видача художніх творів за розписками для прикрашення квартир та кабінетів представників окупаційної влади. В межах рейхскомісаріату “Україна”, адміністративним центром якого було м. Рівне, головною фігурою нацистської політики у питаннях культурних цінностей був німецький архівіст доктор Георг Вінтер, який з кінця 1942 р. очолював крайове управління архівами, бібліотеками, музеями. Його співробітники здійснювали облік музейних скарбів, що ставали “власністю” рейху, науково їх опрацьовували.

Слід констатувати, що частина музейних закладів продовжувала функціонувати в окупованій нацистами Україні, однак українські музеї мали насамперед допомагати нацистській пропаганді в ідеологічній боротьбі з більшовизмом та слугувати місцем проведення “культурного дозвілля” для німецьких солдат і офіцерів. Так, у 1942 р. в Києві функціонував музей-архів переходової доби, на чолі якого стояв відомий український історик проф. О. Оглоблин. Під його керівництвом музей займався розробкою розгорнутого плану збирання експонатів

до теми “Руйнація більшовиками культурних пам’яток міста Києва (за період з 22 червня до вересня 1941 р., а також у довоєнні роки)”, однак сама експозиція так і не була відкрита. В структурі розважального комплексу вермахту функціонував і музей у Рівному. З його діяльністю у цей період детальніше можна ознайомитися із публікації Г. Данильчук, вміщеної в IV випуску “Наукових записок” Рівненського обласного краєзнавчого музею.

Тема. 3. Музейна експозиція у практиці музейної справи (на базі Рівненського обласного краєзнавчого музею) (2 год.).

1. Методи побудови експозиції.
2. Експозиційні матеріали.
3. Організація роботи над музейною експозицією.

Методичні рекомендації для підготовки практичного заняття № 3:

Зазначимо, що в рамках лекційного матеріалу, ми вже з’ясовували, як групують та організовують розміщення експозиційних матеріалів, і від яких чинників це залежить. Нагадаємо, що основу музейної експозиції складають музейні предмети. Однак в якості експозиційних матеріалів можуть виступати і предмети, спеціально створені для експонування замість музейних предметів (дивись методичні рекомендації до лекційної теми № 6).

Практичне заняття має на меті насамперед познайомити студентів із головними етапами наукового проектування експозиції. Воно проводиться на базі РОКМ, в якому на сьогодні функціонує майже два десятки стаціонарних, або тимчасових експозицій.

Створення музейної експозиції – достатньо складний дослідницький, творчий і виробничо-технічний процес, котрий потребує спільних зусиль насамперед наукових працівників, художників. Музейна

експозиція – основна форма музейної комунікації, освітні та виховні цілі якої здійснюються шляхом демонстрації музейних предметів, організованих, пояснених і розташованих відповідно до наукової концепції музею та сучасних принципів архітектурно-художніх рішень. Наголосимо, **що музейна експозиція – це частина музейного зібрання, виставлена для огляду. Її довершеність – це:**

- ◆ це результат наукової розробки конкретної експозиційної теми з урахуванням доступних музейних матеріалів;
- ◆ це специфічний результат творчої роботи, в якому засобами архітектури та мистецтва створюється *експозиційний образ*, який виражає тему.

Засвоюючи дану тему, потрібно ознайомитися з існуючими у сучасному музеєзнавстві принципами побудови музейних експозицій.

Так, для музеїв історичного профілю характерні такі принципи:

- ◆ експозиція будується на основі певної наукової концепції;
- ◆ експозиція має бути предметною, що визначається специфічною особливістю даної експозиції;
- ◆ експозиції має бути притаманна комунікативність, тобто врахування особливостей сприйняття інформації різними групами відвідувачів.

Підкреслимо, що багатогранній експозиційній роботі передують попередня розробка наукового змісту експозиції, її архітектурно-художнього вирішення і технічного оснащення. З повним на те правом цей процес можна назвати проектуванням.

Головними складовими частинами проектування експозиції є:

- ◆ *наукове проектування*, в ході якого розробляються основні ідеї експозиції та їх конкретний зміст;
- ◆ *художнє проектування*, яке дозволяє реалізувати образне втілення теми.

Перед студентами ставиться завдання (кожному індивідуально) оглянути ту чи іншу діючу експозицію РОКМ, і спробувати проникнути у творчий замисел її авторів.

Насамперед варто з'ясувати, якій історичній тематиці присвячена конкретна виставка (чи постійно діюча експозиція). Бажано до моменту огляду вже бути підготовленими до сприйняття історичного матеріалу, переглянувши відповідну навчальну та наукову літературу.

Перш, ніж розпочати знайомство з експозицією, варто з'ясувати маршрут (послідовність) огляду. Найчастіше експозиційні матеріали

розміщуються по периметру зали зліва направо. Та все ж бувають і винятки з правил (розміщення музейних предметів в експозиції по периметру зали справа наліво). В таких випадках, якщо немає орієнтирів огляду (графічних покажчиків) не завадить звернутися до наглядачів музейної зали – музейних працівників, які здійснюють нагляд за збереженням експозиції.

Уважно оглянувши всю експозицію, потрібно спробувати “проникнути” у її авторський замисел. Для цього потрібно поставити самому собі ряд запитань і відповісти на них:

- ◆ Які, на вашу думку, цілі і завдання оглянутої експозиції?;
- ◆ Яку мету переслідували її автори?
- ◆ Яка основна проблематика виставки, чи постійно діючої експозиції?
- ◆ Яка її тематична структура (послідовність розташування музейних комплексів)?

Лише після проведення такої скрупульозної підготовчої роботи студент може приступати до письмового викладення тематичної структури. Відразу застережемо виконавців даного письмового завдання, що оскільки подібне завдання студенти виконують вперше, у їхньому тлумаченні тематичної структури можливі розходження з авторськими ідеями. Такі моменти ми будемо виносити на загальне обговорення в процесі захисту письмового завдання. Тут насамперед важливо, щоб студент при допомозі музейних засобів навчився проникати “вглиб століть”, фіксуючи його окремі віхи, виділяючи певну тематику.

Для перевірки виконаного завдання студент має представити у письмовому вигляді так званий розширений тематичний структурний план експозиції. Нагадаємо, що самі експозиціонери його складають на другому етапі проектування експозиції після розробки наукової концепції.

Розширена тематична структура повинна мати вигляд документа, в якому фіксується поділ експозиції на взаємопов’язані частини – розділи, теми, експозиційні комплекси. У ньому перераховується, якими експонатами чи групами експонатів (музейними комплексами) дані теми розкриті.

Завдання має бути виконаним на папері формату А 4. Об’єм текстової частини завдання буде залежати від того, яка за площею оглянута експозиція.

Тема 4. Методика вивчення музейних предметів (4 год.).

1. Характеристика основних типів музейних предметів.
2. Основні етапи вивчення музейних предметів: атрибуція, класифікація і систематизація, інтерпретація.
3. Опис музейних предметів різних типів.

Методичні рекомендації для підготовки практичного заняття № 4, 5.

Приступаючи до характеристики основних типів музейних предметів, варто пам'ятати, що якщо музеєзнавство вважають системою знань, то її ядром являється знання про музейний предмет. Це знання передбачає уявлення про його сутність, функції, місце побутування і місце в культурі суспільства.

Музейні предмети, як правило, класифікують по основному способу фіксації інформації. Виходячи з цього нараховують 6 типів музейних предметів:

- ◆ речові;
- ◆ письмові;
- ◆ образотворчі;
- ◆ кіно (відео);
- ◆ фото;
- ◆ фонопам'ятки.

Речові пам'ятки. До них належать виготовлені людиною предмети, що мають певну утилітарність. Розподіляються вони на види:

- ◆ за матеріалом: дерево, скло, кераміка, тканини, шкіра, ріг, кістка, метал, каміння, у т.ч. коштовне;
- ◆ за функціональним призначенням: зброя, нумізматики, боністики, фалеристика, сфрагістика, геральдика;
- ◆ археологічні;
- ◆ природничі;
- ◆ меморіальні пам'ятки, пов'язані з найважливішими видатними подіями або особистостями.

До *письмових пам'яток* належать предмети, що містять інформацію, зафіксовану за допомогою знаків письма (літер, шифрів та інших символів). Розподіляються на такі види: рукописні і друковані (рукописи, рукописні книги, стародруки, рідкісні видання усіх видів, документи, автографи та ін.).

До *образотворчих пам'яток* належать предмети, що містять інформацію, зафіксовану засобами зримих образів. Це можуть бути:

- ◆ твори станкового та монументального живопису;
- ◆ скульптура;
- ◆ графіка (малюнок, гравюра, плакат);
- ◆ твори декоративно-прикладного мистецтва: художнє ткацтво, художнє килимарство, художня вишивка, художня набійка, художнє скло, художній метал, художня порцеляна, художній фаянс, художнє різьблення, декоративний розпис та ін.

До *кіно та відео пам'яток* належать матеріали, що мають художнє, меморіальне або документальне значення; вони фіксують інформацію у вигляді динамічних зображень за допомогою технічних засобів.

До *фотопам'яток* належать предмети, які фіксують інформацію за допомогою фотографічної техніки.

До *фонопам'яток* належать матеріали, які мають художнє, меморіальне або документальне значення, на яких за допомогою спеціальних технічних засобів зафіксована звукова інформація.

Вивчення музейних предметів. Як відомо, вивчення музейних предметів розпочинається вже в процесі комплектування фондів, а також їх обліку, збереження і використання. Однак вивчення музейних предметів має і цілком самостійне значення.

На практичних заняттях з основ музеєзнавства, присвячених фондовій роботі, студенти мають оволодіти навичками визначення музейної цінності предметів.

Основними критеріями цінності музейних пам'яток є:

- ◆ *походження* – визначення ролі і значення пам'яток, їх авторів, фондоутворювачів як джерела інформації, значущості подій, явищ, які знайшли відображення у пам'ятках, їх зв'язок з історичними подіями, певним історичним середовищем, видатними особами, часом і місцем створення, побутуванням і знаходженням.

- ◆ *зміст* – з'ясування значення інформації, що міститься в музейних предметах, виявлення основних ознак, що визначають назву, авторство, хронологію і географію створення і побутування, меморіальність, повторюваність в інших пам'ятках;
- ◆ *наукова цінність* – значення пам'ятки як джерела історико-культурної, природничо-наукової та будь-якої іншої інформації при вирішенні науково-дослідних завдань музею;
- ◆ *художня цінність* – врахування значущості пам'яток, що встановлюється в процесі виявлення їх художніх особливостей, рівня художньої якості (особливостей стилю, композиції, колориту, оригінальності, техніки виготовлення, загальної майстерності виконання).
- ◆ *зовнішня особливість* – врахування оригінальності, наявності чи відсутності написів, підписів, марок, клейм, художніх, палеографічних та інших особливостей пам'яток, їх фізичного стану – ступеня збереження, пошкоджень, втрат.

Варто запам'ятати, що *музейні предмети вивчають при допомозі різних методик*. Тут багато залежить від самого профілю музейного закладу. Як ми вже зазначали, музейна діяльність тісно переплітається із профільними музею дисциплінами. Так, для вивчення творів мистецтва (насамперед у пізнавальному плані) використовують методи мистецтвознавства, археологічних матеріалів – методи археології, для природничо-наукових об'єктів – природничих наук тощо.

Але працівники музеїв вивчають предмет не лише як джерело знань, але і як культурну цінність, як своєрідне джерело емоцій. Саме тому важливо враховувати і таку властивість музейних предметів як *атрактивність (здатність викликати емоції)*.

Вивчення музейних предметів складається із трьох послідовних етапів:

1. *атрибуції* предметів (тобто, їх визначення);
2. *класифікації та систематизації*;
3. *інтерпретації* (трактування тлумачення, тобто пояснення їх суті).

Процес атрибуції, або визначення насамперед переслідує ціль виявити притаманні саме конкретному музейному предмету ознаки – фізичні властивості, функціональне призначення, історію походження і побутування.

Для цього визначається:

- ◆ матеріал і спосіб виготовлення предмета (ручний, механічний (фабричний), ковка, чеканка, лиття, живопис, гравюра, літографія, рукопис, друк і т.д.);

- ◆ колір;
- ◆ форма;
- ◆ розмір;
- ◆ вага (насамперед для предметів нумізматичних колекцій і виробів із дорогоцінних металів);
- ◆ функціонування (насамперед стосується різних механізмів).

На основі прийнятної музеєм класифікації здійснюється в подальшому систематизація музейних предметів. Цей процес передбачає групування (розкладку) реально існуючих в музейному зібранні предметів за допомогою карток чи сучасних електронних засобів систематизації та збереження наукової інформації.

Відповідно до класифікаційної схеми створюється система каталогів.

Завершальний етап вивчення музейних предметів передбачає критичний аналіз та *інтерпретацію (тлумачення)* їх як джерел знань та емоцій. Тут важливо поєднати результати атрибуції і систематизації.

Це дозволить з'ясувати:

1. оригінальність музейного предмета;
2. його достовірність;
3. об'єктивність закладеної в ньому інформації;
4. атрактивні, експресивні і комунікативні властивості якості;
5. приналежність до типових чи унікальних предметів;
6. музейну цінність предмету.

8. ФОРМИ ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ

Поточний контроль по модулю 1:

(проводиться у формі довгострокової контрольної роботи) (15 балів)

Варіант № 1.

1. Проаналізуйте процес колекціонування як передісторію музеїв.
2. Дайте оцінку націоналізації музейних закладів і першим крокам музейного будівництва в Радянській Україні (20-і рр. XX ст.).

Варіант № 2.

1. Розкрийте історичні передумови виникнення музеїв в добу Відродження (XV – XVI ст.).
2. Охарактеризуйте структуру Всеукраїнського музейного містечка на території Києво-Печерської Лаври (20–30-і рр. XX ст.).

Варіант № 3.

1. З'ясуйте історію заснування публічних музеїв доби Просвітництва і Нової доби (XVII – XIX ст.): Лувр (Париж), Британський музей, Берлінський музей, Метрополітен-музей (Нью-Йорк).
2. Проаналізуйте процес формування державної музейної мережі в Радянській Україні у міжвоєнний період.

Варіант № 4.

1. З'ясуйте історію заснування російських музеїв нової доби (XVIII – XIX ст.): Петербурзька кунсткамера, Імператорський музей Ермітаж, Третьяковська галерея, Румянцевський музей, Історичний музей на Красній площі в Москві.
2. Дайте оцінку діяльності українських музеїв як політико-просвітніх закладів в умовах тоталітарного режиму в СРСР (30-і рр. XX ст.).

Варіант № 5.

1. З'ясуйте причини появи музеїв нового типу на рубежі XIX – XX ст.: скансени, музеї природничих і гуманітарних наук, музеї науки і техніки, музеї зліпків.
2. Проаналізуйте трагічні наслідки сталінських репресій щодо українських музеїв (30-і рр. XX ст.)

Варіант № 6.

1. Окресліть причини появи музеїв на території України на початку XIX ст. та обґрунтуйте їх зв'язок із розвитком археологічної науки.
2. Опишіть життєвий і творчий шлях репресованого музеєзнавця К. Мощенка.

Варіант № 7.

1. Охарактеризуйте перші університетські музеї (Харків, Київ).
2. Опишіть життєвий і творчий шлях репресованого музеєзнавця Ф. Мовчанівського.

Варіант № 8.

1. З'ясуйте роль земств у створенні музейних закладів в Україні (XIX – поч. XX ст.).
2. Опишіть життєвий і творчий шлях репресованого музеєзнавця М. Макаренка.

Варіант № 9.

1. Проаналізуйте діяльність першого міського музею в Києві (кінець XIX – поч. XX ст.).
2. Опишіть життєвий і творчий шлях репресованого музеєзнавця П.Потоцького.

Варіант № 10.

1. Дайте оцінку музейній діяльності М.Ф. Біляшівського.

2. Проаналізуйте наслідки сталінських репресій проти волинських музеєзнавців (30-і рр. XX ст.): (В. Кравченко, В. Червяк, В. Молчанов, Н. Дмитрук, Ф. Козубовський).

Варіант № 11.

1. Опишіть життєвий і науковий шлях музеєзнавця Д. Щербаківського.
2. Охарактеризуйте розвиток етнографічних музеїв на західноукраїнських землях у міжвоєнний період XX ст.

Варіант № 12.

1. Дайте оцінку музейній діяльності Д. Яворницького.
2. Охарактеризуйте діяльність музейних закладів Львова, заснованих у міжвоєнний період XX ст. при товаристві НТШ ім. Т. Шевченка.

Варіант № 13.

1. З'ясуйте причини розширення профільної спеціалізації музейних закладів в Україні наприкінці XIX – на початку XX ст. та проаналізуйте діяльність нових музейних закладів (художні, природничі музеї).
2. Охарактеризуйте діяльність Волинського регіонального музею в Луцьку у міжвоєнний період XX ст.

Варіант № 14.

1. Проаналізуйте діяльність музейних закладів Волині наприкінці XIX – на початку XX ст.
2. Окресліть діяльність музею господарства Волині у Рівному (1936–1939 рр.).

Варіант № 15.

1. Охарактеризуйте діяльність музею у Городку Ровенського повіту Волинської губернії наприкінці XIX – на початку XX ст.).
2. Проаналізуйте музейницьку діяльність Я. Гофмана на теренах історичної Волині у міжвоєнний період XX ст.

Варіант № 16.

1. Змалюйте громадський портрет барона Ф. Штейнгеля – засновника музею в Городку на Волині (кінець XIX – початок XX ст.).
2. Проаналізуйте трагічні наслідки евакуації музейних колекцій з України, здійсненої радянськими органами влади влітку – восени 1941 р.

Варіант № 17.

1. На прикладі Волині проаналізуйте діяльність давньосховищ як закладів музейного типу при церковних братствах, історико-археологічних товариствах (Володимир-Волинський, Луцьк).
2. Дайте оцінку нацистській політиці в Україні у питаннях культурних цінностей.

Варіант № 18.

1. Опишіть діяльність музейних закладів Житомира (друга половина XIX – початок XX ст.).
2. Проаналізуйте функціонування музеїв за нацистського режиму під час Другої світової війни.

Варіант № 19.

1. Охарактеризуйте діяльність першого музею в Рівному на початку XX ст.
2. З'ясуйте нові тенденції у профільній структурі музейних закладів в УРСР у післявоєнний період.

Варіант № 20.

1. Охарактеризуйте діяльність першого музею в Острозі на початку XX ст.
2. Проаналізуйте розмах музейного будівництва в Україні в 70-х рр. XX ст.

Варіант № 21.

1. Дайте оцінку діяльності засновникам перших музеїв на Волині (Ф. Штейнгель, О. Дверницький, З. Окенцький, М. Тучемський, Й. Новицький).
2. Міжнародна Рада музеїв (ІКОМ) при ЮНЕСКО: цілі та завдання.

Варіант № 22.

1. Проаналізуйте діяльність Центрального комітету охорони пам'яток старовини і мистецтва в Україні (1917–1918 рр.) щодо організації музеїв.
2. Проаналізуйте розвиток українського музейництва в українській діаспорі.

Варіант № 23.

1. Поясніть, чому в добу Української національної революції 1917–1920 рр. представники української інтелігенції пов'язували музейну діяльність з поглибленням процесу національної самосвідомості.
2. Охарактеризуйте сучасний стан українського музеєзнавства та практичні проблеми розвитку галузі.

Варіант № 24.

1. Проаналізуйте проблему збереження музейних колекцій як культурних надбань у вирі Української національної революції 1917–1920 рр.
2. Проаналізуйте правові засади діяльності сучасних музеїв в Україні.

Варіант № 25.

1. Охарактеризуйте розбудову музеїв України в умовах перших кроків радянської влади в Україні (1917–1921 рр.).
2. Проаналізуйте основні положення Закону України про музей та музейну справу від 29 червня 1995 р. стосовно національної музейної політики.

Поточний контроль по модулю 2:

(проводиться у формі усного колоквіуму) (15 балів)

1. Охарактеризуйте проблему збереження музейних колекцій.
2. В чому полягає специфіка комплектування фондів музеїв різних профілів.
3. Окресліть основні напрямки національної музейної політики та сучасний стан її реалізації в Україні.
4. З'ясуйте шляхи формування Музейного фонду України.
5. Проаналізуйте соціальні функції музеїв.
6. Назвіть основні напрямки музейної педагогіки.
7. Що ви знаєте про становлення і розвиток музейної соціології?
8. Що вам відомо про особливості проектування експозицій музеїв історичного профілю?
9. З'ясуйте основні критерії визначення музейної цінності предметів.
10. Якими принципами і критеріями послуговуються при визначенні унікальних пам'яток Музейного фонду України як складової частини вітчизняної і світової історико-культурної спадщини?
11. Охарактеризуйте музеєфікацію пам'яток як напрямок культурної політики і галузь музейної справи.
12. Наведіть приклади використання музейних колекцій у наукових дослідженнях.
13. З'ясуйте різницю між державним та національним статусом музеїв України.
14. Проаналізуйте сучасні проблеми обліку музейних колекцій.
15. Актуальні проблеми та методи комплектування матеріалів по сучасності в музеях історичного профілю.
16. Дайте оцінку стану розробки термінологічного апарату музеєзнавства.
17. Охарактеризуйте основні напрямки музейної комунікації.

9. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Дайте письмові відповіді на запитання і підготуйтеся до їх усного пояснення:

Модуль № 1.

Музеєзнавство як наука.

Історія розвитку музеїв в Україні (18 балів)

Тема 1.

1. Окресліть різні підходи щодо розуміння предмету музеєзнавства (0,5 год., 1 бал).
2. З'ясуйте зміст ключових понять музеєзнавства: музей, музейний предмет, музеєзнавство (0,5 год., 1 бал).
3. Які соціальні функції виконують музеї? (0,5 год., 1 бал).
4. Проаналізуйте метод музеєзнавства як систему прийомів, які використовуються в процесі дослідження цієї спеціальної історичної дисципліни (0,5 год., 1 бал).
5. Дайте розгорнуту характеристику структури музеєзнавства (0,5 год., 1 бал).

Тема 2.

6. Що розуміють під феноменом колекціонування? (0,5 год., 1 бал).
7. Обґрунтуйте історичні передумови виникнення музеїв (0,5 год., 1 бал).

8. Назвіть основні типи музеїв доби Відродження та Просвітництва, а також обґрунтуйте появу музеїв нового типу на межі XIX – XX ст. (0,5 год., 1 бал).
9. Окресліть основні етапи розвитку музейної справи в Україні (0,5 год., 1 бал).
10. З'ясуйте роль університетів та земств у створенні музейних закладів в Україні в другій половині XIX ст. (0,5 год., 1 бал).
11. Що ви знаєте про традиції музейного меценатства в Україні? (0,5 год., 0,5 балів).
12. Проаналізуйте нові тенденції, які з'явилися в профільній орієнтації музейних закладів України наприкінці XIX – на початку XX ст. (0,5 год., 0,5 балів).
13. З'ясуйте процес зародження музейництва на Волині у порівнянні з іншими регіонами України (0,5 год., 0,5 балів).
14. Проаналізуйте, як розвивалася музейна справа на західноукраїнських землях у XIX – на початку XX ст. у порівнянні з підросійською Україною (0,5 год., 0,5 балів).
15. Окресліть проблему збереження музейних колекцій як культурних надбань під час Української національно-демократичної революції 1917–20 рр. (0,5 год., 0,5 балів).
16. Дайте оцінку здобуткам музейної справи в Радянській Україні в 20-х – на початку 30-х рр. XX ст. (0,5 год., 0,5 балів).
17. З'ясуйте наслідки сталінських репресій 30-х рр. XX ст. в подальшій діяльності музейних закладів в Україні (0,5 год., 0,5 балів).
18. Дайте характеристику стану музейництва у міжвоєнний період на західноукраїнських землях (0,5 год., 0,5 балів).
19. Проаналізуйте трагічні наслідки Другої світової війни в збереженні і примноженні музейних збірок України (0,25 год., 0,5 балів).
20. Проаналізуйте розвиток музейної мережі в Україні в другій половині XIX ст. (0,25 год., 0,5 балів).

-
21. Окресліть нові тенденції в розвитку музейної сфери в Україні на рубежі ХХ – ХХІ століть (0,25 год., 0,5 балів).

Тема 3.

22. Проаналізуйте, на яких засадах базується законодавство України про культуру та охорону культурної спадщини (0,25 год., 0,5 балів).
23. Обґрунтуйте думку щодо доцільності в законодавчій базі України окремого закону про музей та музейну справу (0,25 год., 0,5 балів).
24. Дайте визначення Музейному фонду України (0,25 год., 0,5 балів).
25. Спробуйте окреслити коло проблем в діяльності сучасних музейних закладів України в умовах формування ринкової економіки (0,25 год., 0,5 балів).
26. Назвіть і проаналізуйте основні напрямки музейної діяльності згідно із законом України про музей та музейну справу від 29 червня 1995 р. (0,25 год., 0, 5 балів).

Модуль № 2.

Теорія і практика музейної справи.

Тема 4.

1. Сформулюйте основні класифікаційні ознаки музеїв (0,5 год., 0,5 балів).
2. В чому полягає специфіка комплектування музейних предметів у музеях краєзнавчого профілю? (0,5 год., 0,5 балів).
3. Дайте стислу профільну характеристику музеїв України (0,5 год., 0,5 балів).
4. В чому полягає відмінність між історико-культурним заповідником та звичайним музейним закладом? (0,5 год., 0,5 балів).

5. Охарактеризуйте українські музеї просто неба (скансени) (0,5 год., 0,5 балів).
6. На конкретному прикладі опишіть меморіальний музей-садибу (0,5 год., 0,5 балів).
7. Які музейні заклади відносяться до музеїв історичного профілю? (0,5 год., 0,5 балів).

Тема 5.

8. Дайте визначення поняттю “фонди музею”(0,5 год., 0,5 балів).
9. Обґрунтуйте класифікацію музейних предметів за типами джерел (0,5 год., 0,5 балів).
10. В чому полягає відмінність між типовим та унікальним музейним предметом? (0,5 год., 0,5 балів).
11. Які музейні реліквії ви знаєте? (0,5 год., 0,5 балів).
12. Як ви уявляєте шляхи і процес формування музейних колекцій? (0,5 год., 0,5 балів).
13. Яка структура притаманна фондам музеїв історичного профілю? (0,5 год., 0,5 балів).
14. В чому полягає відмінність між музейними предметами основного фонду та науково-допоміжними матеріалами? (0,5 год., 0,5 балів).
15. Окресліть основні напрямки фондової роботи музеїв (0,5 год., 0,5 балів).
16. З’ясуйте проблему збереження музейних фондів (0,5 год., 0,5 балів).

Тема 6.

17. На основі яких принципів і методів здійснюється побудова експозицій у музеях різних профілів? (0,5 год., 0,5 балів).
18. Як ви розумієте відмінність між тематичними і систематичними експозиціями? (0,5 год., 0,5 балів).

19. Охарактеризуйте експозиційні матеріали, які використовуються при створенні музейних експозицій (0,5 год., 0,5 балів).
20. В музеях яких профілів віддають перевагу ансамблевим експозиціям? (0,5 год., 0,5 балів).
21. Якої послідовності потрібно дотримуватися в процесі побудови експозиції? (0,5 год., 0,5 балів).
22. Представники яких професій допомагають музейному працівнику як експозиціонеру створювати повноцінні музейні експозиції? (0,5 год., 0,5 балів).
23. Що розуміють під художнім проектуванням експозиції? (0,5 год., 0,5 балів).

Тема 7.

24. Охарактеризуйте основні напрямки і види науково-дослідної роботи в музеях (0,5 год., 0,5 балів).
25. Виділіть пріоритетні напрямки музеєзнавчих досліджень у музеях різних профілів (0,5 год., 1 бал).
26. З'ясуйте основні форми культурно-освітньої діяльності музейних закладів (0,5 год., 1 бал).
27. Як ви уявляєте екскурсійну роботу музейного працівника? (0,5 год., 1 бал).
28. Що розуміють під музейними формами комунікацій? (0,5 год., 1 бал).
29. Які завдання покладені на музейну педагогіку? (0,5 год., 1 бал).
30. Окресліть коло проблем, які допомагає з'ясувати музейна соціологія (0,5 год., 1 бал).

10. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ (10 балів)

**Типова структура рефератів на тему:
“Створення та діяльність музейного закладу”**

План

I. Вступ.

II. Основна частина.

1. Історія становлення та розвитку.
2. Структура та характеристика сучасної експозиції.
3. Характеристика найцікавіших колекцій (експонатів).
4. Основні напрямки наукової та просвітницької діяльності музею.
5. Характеристика виставкової діяльності.

III. Висновки.

IV. Список використаних джерел і літератури.

11. МЕТОДИ НАВЧАННЯ:

Проблемні лекції, практичні заняття, виконання індивідуальних завдань.

12. МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ:

Оцінки за поточні контрольні роботи, оцінки за участь в роботі семінарських і практичних занять, оцінки за якість самостійної роботи, оцінки за виконання індивідуальних завдань, залік.

13. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЩО ПРИСВОЮЄТЬСЯ СТУДЕНТАМ:

Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 2		Самостійна робота		Індивідуальна робота		Залік
Відвідування	Поточний контроль	Відвідування	Поточний контроль	1 модуль	2 модуль	1 модуль	2 модуль	
7	15	7	15	18	18	5	5	10

14. ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ:

- 90–100 балів – відмінно (A);
- 75–89 балів – добре (BC);
- 60–74 балів – задовільно (DE);
- 40–59 балів – незадовільно з можливістю повторного складання (FX);
- 1–39 балів – незадовільно з обов'язковим повторним курсом (F).

15. ОЦІНКА ВИДІВ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У РЕЙТИНГОВІЙ СИСТЕМІ

№ п/п	Вид навчальної роботи	Оціночний бал
Основна навчальна робота		
1.	Відвідування лекцій	1 бал за 2 год.
2.	Відвідування семінарських і практичних занять	1 бал за 2 год.
3.	Доповідь на семінарських заняттях	Від 3 до 5 балів
4.	Участь в обговоренні питань семінарських і практичних занять	Від 1 до 3 балів
5.	Звіт про самостійну роботу (письмове виконання, усний захист)	До 32 балів за 18 год.
6.	Поточний контроль (контрольна робота, усний колоквіум)	До 15 балів за кожен вид
7.	Виконання і захист індивідуальних завдань	До 20 балів
Додаткова навчальна робота		
8.	Підготовка рефератів з проблемних питань основ музеєзнавства	До 5 балів за 1 реферат
Заохочувальні бали		
9.	За творчий підхід до виконання індивідуальних завдань	5 балів

16. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ (10 БАЛІВ)

1. Музеєзнавство як наука. Об'єкт та предмет дослідження музеєзнавства.
2. Проаналізуйте ключові поняття музеєзнавства: музей, музейний предмет, музейна справа.
3. Охарактеризуйте структуру музеєзнавства.
4. Охарактеризуйте наукові методи, які застосовують в музеєзнавстві.
5. Окресліть зв'язки музеєзнавства із суміжними історичними дисциплінами.
6. З'ясуйте етапи колекціонування як переддень музейної справи.
7. Проаналізуйте розвиток музейної справи в Україні у XIX – на початку XX ст.
8. Музейне будівництво на теренах історичної Волині (XIX – XX ст.).
9. Проаналізуйте основні етапи розвитку музеїв в Україні в XX ст.
10. Назвіть видатні постаті музейного будівництва в Україні (XIX – XX ст.).
11. Дайте оцінку сучасному стану українського музеєзнавства.
12. Охарактеризуйте основні напрямки музейної діяльності.
13. Обґрунтуйте класифікацію музейних предметів за типами джерел.
14. Репресоване українське музеєзнавство (30-і рр. XX ст.).

15. Обґрунтуйте класифікацію музеїв України за адміністративною ознакою та формою власності.
16. Окресліть профільну класифікацію музеїв України.
17. Проаналізуйте структуру та складові елементи фондів музею.
18. Окресліть основні напрямки фондової роботи музею.
19. Поясніть сутність наукової організації фондів.
20. Проаналізуйте історію розвитку архітектури музеїв та основні принципи проектування музейних будівель.
21. Поясніть сутність художньо-архітектурного вирішення експозиційних залів.
22. Окресліть основні етапи організації роботи над музейною експозицією.
23. Обґрунтуйте основні принципи та методи побудови експозицій у музеях різних профілів.
24. Охарактеризуйте експозиційні матеріали: музейні предмети, науково-допоміжні матеріали, тексти, покажчики, фонокоментарі.
25. Проаналізуйте основні етапи науково-дослідної роботи музеїв.
26. Окресліть тематику музеєзнавчих досліджень у музеях різних профілів.
27. Проаналізуйте основні форми освітньо-виховної роботи музеїв.
28. Обґрунтуйте класифікацію екскурсій в музеях історичного профілю.
29. Дайте характеристику музеям історичного профілю.
30. Дайте характеристику музеям художньо-мистецького профілю.
31. Дайте характеристику музеям літературного профілю.
32. Дайте характеристику етнографічним музеям України.
33. Дайте характеристику музеям архітектурного профілю.
34. Назвіть і проаналізуйте основні напрямки музейної діяльності згідно із законом України про музей та музейну справу від 29 червня 1995 р.

17. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО КУРСУ:

1. *Абросимова С. В.* З історії каталогізації колекцій (за матеріалами Дніпропетровського історичного музею) // Музей на рубезі епох: минуле, сьогодення, перспективи. – К., 1999. – С. 6–7.
2. *Абросимова С. В.* Внесок Д. Яворницького у розвиток музейної справи в Україні // Музей на межі тисячоліть: минуле, сьогодення, перспективи. Зб. тез, доповідей та повідомлень міжнарод. наук. конф. – Дніпропетровськ, 1999. – С. 8–9.
3. Актуальные проблемы фондовой работы. Научная обработка музейных предметов. – М., 1981. – 134 с.
4. *Аксенова А. И.* Музейные экспозиции в зданиях – памятниках архитектуры // Музейное дело в СССР. Актуальные проблемы архитектурно-художественного проектирования экспозиций исторических и краеведческих музеев: Сб. науч. трудов. – М., 1983. – С. 108–112.
5. *Андреевская М. И.* Изобразительный источник как музейный предмет // Изучение музейных коллекций. – М., 1974. – С. 117–133.
6. *Антонова Г. М., Нікольченко Ю. М., Пономарьова Т. О., Бухало Г. В.* Ровенський краєзнавчий музей: Путівник. Упорядники Ю.М.Нікольченко і М.Г.Медяник. – Львів: Каменяр, 1978. – С. 13–23.
7. *Артьомов О. С.* Стационарна експозиція національного музею Великої Вітчизняної війни: шляхи вдосконалення // Музей на рубезі епох: минуле, сьогодення, перспективи. – К., 1999. – С. 5–6.
8. *Белова Л. Н.* Экспозиция: наука и искусство // Музей и современность: Сб. науч. трудов. – М., 1986. – С. 13–16.
9. *Білокінь С. І.* “Музей України. Збірка П.Потоцького.”: Доба, середовище, загибель /НАН України. Інститут історії України, Київ. наук. тов. ім. П.Могили. – 2 вид., повне. – К., 2002. – 251 с.
10. *Біляшівський М.* Брама в країну майстрів: [Про Національний музей у Києві] // Українська культура. – 2000. – № 2. – С.26–27.

11. *Бойко В.* Музей визвольних змагань в контексті суспільно-політичного життя Галичини 30-х років: традиції та перспективи // Музей на рубежі епох: минуле, сьогодення, перспективи (матеріали ювілейної міжнародної наук.-практ. конференції). – К., 1999. – С. 7–8.
12. *Бойко В., Коваль Л.* Становлення та основні віхи музею історично-воєнних пам'яток // Наукові записки Львівського історичного музею. – Вип. V. – Част. 1. Львів, 1995. – С. 33–46.
13. *Бондаренко Р. Г.* Михайло Сікорський – подвижник національно-духовної справи // Історія України. Маловідомі імена, події, факти. Збірник статей. – Вип. 6. – К.: Рідний край, 1999. – С. 317–320.
14. *Бонь О. І.* Діяльність музею українських діячів науки та мистецтва по збереженню нерухомих пам'яток (20–30-х рр. XX ст.) [Про музей Українського наукового товариства в Києві] // Історія України: Маловідомі імена, події, факти. – К.: Рідний край, 1999. – Вип. 8. – С. 184–191.
15. *Бонь О. І.* Олексій Петрович Новицький як історик, краєзнавець, дослідник національної культурної спадщини // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – 1997. – № 1–2. – С. 272–274.
16. *Бонь О. І.* Академік О. П. Новицький і діяльність Музею українських діячів науки і мистецтва // Київська старовина. – 1999. – № 6. – С. 123–132.
17. Будинку-музею Тараса Шевченка – 75 років // Віра. – 2003. – Ч. 3 (111). – С. 12.
18. *Буланий І. Т., Євтушенко І. Г.* Громадські музеї України. Історія, досвід, проблеми. – К.: Мистецтво, 1979. – 197 с.
19. *Буланова Н.* Семантика музейного предмета (на основі етнографічної колекції музею історії м. Дніпропетровська) // Музей на межі тисячоліть: минуле, сьогодення, перспективи. Зб. тез, доповідей та повідомлень міжнародн. наук. конф., присвяченої 150-літтю Дніпропетровська. – Дніпропетровськ, 1999. – С. 49–50.
20. *Булига О.* Тут дух епох і слава поколінь: [Сторінки історії Рівнен. краєзн. музею] // Вільне слово. – 2003. – № 18. – 23 травня. – С. 4.
21. *Бухало Г. В.* Музей барона Федора Штейнгеля // Наукові записки РКМ. – Вип. 1. – Рівне, 1996. – С. 11–16.
22. *Вайдахер Ф.* Загальна музеологія: Посібник. – Львів: “Літопис”, 2005. – 632 с.
23. *Ванцак Б., Супруненко О.* Подвижники українського музейництва. – Полтава, 1995. – 135 с.
24. *Васильєв М. Г.* Заповіт українського музеєзнавця Д.Щербаківського // Музей на рубежі епох: минуле, сьогодення, перспективи (матеріали ювілейної міжнародної науково-практичної конференції). – К., 1999. – С. 13.

25. *Велика Л. П.* Музейне експозиційне мистецтво. – Х.: ХДАК, 2000. – 160 с.
26. *Величко З.* Фонди музеїв. Яка їх фондovіддача? // Жовтень. – 1996. – №3. – С. 68–69.
27. *Великова Т. Д., Добрусина С. А.* Массовая дезинфекция документов, пораженных микроорганизмами // Проблемы збереження, консервації та реставрації музейних пам'яток. II міжнарод. наук.-практ. конф. Матеріали та тези доповідей 26–28 травня 1999р. – К., 1999. – С. 16–17.
28. Вопросы совершенствования музейных экспозиций. – М., 1981. – 214 с.
29. Вопросы экспозиционной работы краеведческих музеев. Музей и современность. – М., 1979. – 157 с.
30. *Воробьев В. П.* Фондохранилища и их оборудование // Актуальные проблемы фондовой работы музеев. – М., 1978. – Вып. 1. – С. 177–178.
31. *Гаврилюк С. В.* Історичне пам'яткознавство Волині, Холмщини і Підляшшя (XIX – початок XX ст.): Монографія. – Луцьк: Вежа, 2002. – 532 с.
32. *Галуха Л. Ю.* Музеезнавство. Навчально-методичні рекомендації. – Рівне: РДГУ, 2000. – 28 с.
33. *Гарбузова Л. Г.* Архів В. Г. Кравченка в фондах Житомирського обласного краєзнавчого музею // Музей на межі тисячоліть: минуле і сьогодення, перспективи: Зб. тез та повідомлень міжн. наук. конф., присвяченої 150-літтю від дня заснув. Дніпропетров. іст. музею ім. Д. І. Яворницького. – Дніпропетровськ, 1999. – С. 21–24.
34. *Гнедовский М. Б., Хлопина О. В.* Принципы классификации музеев // Музееведение. Вопросы теории и методики. Сборник научных трудов НИИ культуры. – М., 1987. – С. 39–45.
35. *Гордич В.* Собори Миколи Козачевського: [В Рівн. обл. краєзн. музеї відкрито виставку робіт народного майстра М. Козачевського “Соборна Україна”] // Сім днів. – 2002. – 23 серпня. – С. 5.
36. *Гордич В.* Козацька пам'ять краю в експозиції музею: [У Рівнен. краєзн. музеї відкрито постійно діючу експозицію з історії козацтва в нашому краї] // Сім днів. – 2002. – 20 вересня. – С. 3.
37. *Голубцова Т. В.* Музеи исторического профиля – важные центры исследования истории и пропаганды исторических знаний // Музейное дело в СССР. Научные основы работы музеев исторического профиля. – М., 1980. – С. 7–22.
38. *Грегорова А.* Музей и музееведение: реферат. – М., 1986. – 137 с.

39. *Грімстед Кеннеді П., Боряк Г.* Доля українських культурних цінностей під час другої світової війни: винищення архівів, бібліотек, музеїв. – К. – Львів: Червона калина, 1991. – 120 с.
40. *Грузька Л. П.* Житомирський краєзнавчий музей на порозі ХХІ століття // Житомирщина на зламі тисячоліть: Наук. зб. “Велика Волинь”: Праці Житомирського науково-краєзнавчого товариства дослідників Волині. – Т. 21. – Житомир: М.А.К., 2000. – С. 25–26.
41. *Гуральник Ю. У.* Музееведение // Российская музейная энциклопедия: в двух томах. – М.: Прогресс, 2001. – Т.1. – С.386–389.
42. *Данилюк А.* Коли в душі – небуденність: До 90-річчя від дня народження П.М.Жолтовського // Дзвін. – 1995. – № 1. – С. 109–112.
43. *Данилюк А.* На сторожі народних скарбів // Дзвін. – 1999. – № 10–12. – С. 105–107.
44. *Дашевська І. М.* Музейний предмет як важливий елемент трансформації суспільних відносин України // Музей на межі тисячоліть: минуле, сьогодення, перспективи: Зб. тез доповідей та повідомлень міжнародн. наукової конф., присвяченої 150-літтю від дня заснування Дніпропетровського історичного музею ім. Д.І.Яворницького. – Дніпропетровськ, 1999. – С. 45–46.
45. *Дашкевич Я.* Музейництво та відновлення історичної пам’яті народу // Наукові записки Львівського історичного музею. – Вип. IV. – Ч. 1. – Львів: Логос, 1995. – С. 15–21.
46. *Дмитренко Т. Б.* З історії Дубенського краєзнавчого музею // Наукові записки РКМ. – Вип. 1. – Рівне, 1996. – С. 73–76.
47. *Довгалюк В. Б., Писарев В. Є.* Організація природного повітрообміну в музейних приміщеннях // Проблеми збереження, консервації, реставрації та експертизи музейних пам’яток. III Міжнародна науково-практична конференція 22-24 травня 2001 р. Тези доповідей. – К., 2001. – С. 44–45.
48. *Доленко С.* Виставка біблій: [У Рівн. обл. краєзн. музеї “Вічна книга – шлях крізь віки”] // Нова Волинь. – 2003. – 30 січня. – С. 4.
49. *Дукельский В. Ю.* Терминологические проблемы теории музейного предмета // Музейные термины. Терминологические проблемы музееведения: Сб. научн. трудов. – М., 1986. – С. 27–35.
50. *Дьякова р. А., Смельянов Б. В., Пасечный П. С.* Основы экскурсоведения. – М., 1985. – 255 с.

51. Экспозиционная работа в музеях. Проблемы теории экспозиции в современной музееведческой литературе. Экспозиции исторического профиля. – М., 1982. – 210 с.
52. *Эймс М.* Расширить доступ к музейным ценностям // *Museum*. – 1985. – № 145. – С. 24–29.
53. *Єрємiна Л.* Колекція Одеського художнього музею під час Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр. // Повернення культурного надбання України: проблеми, завдання, перспективи. – К., 1996. – Вип. 6. – С. 164–167.
54. *Жгировський О.* Повернення до життя. 770 тисяч експонатів українських музеїв потребують реставрації // *День: всеукр. г-та*. – К., 2004. – № 48. – С. 7.
55. *Живолуп Ю. П.* К вопросу о комплектовании этнографических коллекций в краеведческих музеях // *Музей и современность. Комплектование музейных коллекций. Сборник НИИ культуры*. – М., 1982. – С. 73–85.
56. *Жолтовський П.* Музейна робота (дещо з минулого // Пам'ятки сакрального мистецтва Волині на межі тисячоліть: питання дослідження, збереження та реставрації. *Наук. зб. Матеріали VI міжн. наук. конф. по волинському іконопису, м. Луцьк, 1–3 грудня 1999*. – Луцьк, 1999. – С. 5–8.
57. *Закс А. Б.* Технология построения музейной экспозиции // *Труды Государственного исторического музея*. – М., 1987. – Вып. 66. – С. 37–43.
58. *Закс А. Б.* Экспозиционная работа // *Российская музейная энциклопедия: в двух томах*. – М.: Прогресс, 2001. – Т. 2. – С. 352–354.
59. *Заремба С.* З історії українського музею в Празі // *Київська старовина*. – 1997. – № 1–2. – С. 2–137.
60. *Зернова А. Б., Воробьев В. П.* Основные факторы, влияющие на сохранность музейных предметов // *Актуальные проблемы фондовой работы музеев*. – М., 1978. – Вып. 1. – С. 75–88.
61. *Ионина Н. А.* Сто великих музеев мира. – М.: Вече, 2001. – 512 с.
62. Іларіон Семенович Свенціцький (М-во освіти України, Львів. держ. ун-т ім. І.Франка. Укладач Л.Панів. – Львів: ЛДУ, 1996. – 62 с. (біографії вчених ун-ту).
63. *Льчук В.* Реліквії нашого міста: [Про унікальну колекцію волинських ікон Рівн. краєзн. музею] // *Ого*. – 2001. – 23 липня. – С. 8.
64. Инструкция по учету и хранению музейных ценностей, находящихся в государственных музеях СССР. – М., 1984.
65. *Ісасевич Я.* Щоб зберегти від забуття... Нотатки про музейництво і колекціонування // *Наукові записки Львівського історичного музею*. – Вип. II-III. – Львів, 1994. – С. 5–9.

66. Історія національних музеїв // Україна: Історія. Народнознавство: У 2 ч. – Рівне, 1994. – Ч. 2. Спадщина. – С. 54–55.
67. *Капустіна Н. І.* Дніпропетровському історичному музею – 150 років // Музей на межі тисячоліть: минуле, сьогодення, перспективи. Зб. тез, доповідей та повідомлень міжнарод. наук. конф. – Дніпропетровськ, 1999. – С. 3–8.
68. *Кассар М.* Конструкция витрин и контроль влажности. Типологический анализ // Museum. – 1985. – № 146. – С. 44–47.
69. *Кілієвич С. р.* Академік М. Ф. Біляшівський – перший директор національного музею історії України // Музей на рубежі епох: минуле, сьогодення, перспективи. – К., 1999. – С. 19–21.
70. *Кликс р. р.* Художественное проектирование экспозиций. – М.: Высшая школа, 1978. – 386 с.
71. *Коваленко С.* Національний художній музей: крок у майбутнє // Культура і життя. – 1996. – 19 червня.
72. *Ковтанюк Н. Г., Шовкопляс Г. М.* На шляху становлення національного музею України (з історії музею 1917–1924 рр.) // До 100-річчя національного музею історії України. З історії музею та його раритетів. – К., 1998. – С. 3–14.
73. *Кондратьев В. В.* Свойства музейного предмета и пути его использования // Музееведение. Проблемы использования и сохранности музейных ценностей. – М., 1985. – С. 5–12.
74. *Кокшайская О. Н.* Экскурсия без экскурсовода // Советский музей. – 1984. – № 2. – С.41–44.
75. *Кондратюк Т. О., Митківська Т. І.* Щодо питання проблем біологічного режиму та мікроклімату в музеях України // Проблеми збереження, консервації та реставрації музейних пам'яток. II міжнарод. наук.-практ. конференція. Матеріали та тези доповідей 26–28 травня 1999 р. – К., 1999. – С. 105–106.
76. *Коник М. А.* Музей как единство науки и искусства // Музейное дело в СССР. Актуальные проблемы архитектурно-художественного проектирования экспозиций исторических и краеведческих музеев. Сборник научных трудов. – М., 1983. – С. 29–35.
77. *Кот С.* Евакуація українських музеїв 1941 року // Київ. – 1993. – № 6. – С. 152–155.
78. *Кот С.* Храм муз (До 100-річчя Чернігівського історичного музею ім. В.В.Тарновського) // Українська культура. – 1997. – № 2. – С. 40–41.

79. *Крайній К. К.* Церковно-археологічний музей при Київській духовній академії та його колекція християнських культових пам'яток // Музей на межі тисячоліть: минуле, сьогодення, перспективи: Збірник тез та доповідей міжнарод. наук. конференції, присвяченої 150-літтю від дня заснування Дніпропетровського історичного музею. – Дніпропетровськ, 1999. – С. 25–27.
80. *Крейн А. З.* Рождение музея. – М., 1969.
81. *Кротов Ф. Г.* Музей как научно-исследовательское учреждение // Музейное дело в СССР. Научные основы работы музеев исторического профиля. Сборник научных трудов. – М., 1980. – С. 35–39.
82. *Кроллау Е. К.* Музейное освещение и защита экспонатов от действия света. – М., 1976. – 98 с.
83. *Крупенников А. А.* Многообразие и многогранность экспозиционного комплекса // Музейное дело в СССР. Актуальные проблемы архитектурно-художественного проектирования исторических и краеведческих музеев: Сб. науч. трудов. – М., 1983. – С. 104–112.
84. *Крутоус А.* Львівські музеї і Олександр Чоловський // Наукові записки Львівського історичного музею. – Вип. VI. – Ч. 1. – Львів, 1997. – С. 3–13.
85. *Крутоус А.* Деякі аспекти діяльності Львівського історичного музею як соціо-культурного фактора // Музей на рубежі епох: Минуле, сьогодення, перспективи (матеріали ювілейної міжнародної науково-практичної конференції. – К., 1999. – С. 23–24.
86. *Крючков А.* Школьный музей: становление и функционирование // Директор школы. Украина: наук.-метод. журнал. – К., 2004. – № 5. – С. 71–77.
87. *Кушпетюк О.* Наукові експедиції (екскурсії) музейних закладів ХІХ – початку ХХ ст. по вивченню історії та старожитностей Волині // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнографії: Зб. наук. статей. – Чернівці, 1997. – Вип. 3. – С. 221–229.
88. *Лисікова Г. С.* Музей і відвідувач: психолого-соціологічні дослідження // Музей на рубежі епох: минуле, сьогодення, перспективи (матеріали ювілейної міжнарод. наук.- практич. конференції). – К., 1999. – С. 26–27.
89. *Ломунова А. К.* Музей и семья // Музееведение. Вопросы теории и методики. – М., 1987. – С. 138–148.
90. *Ломунова А. К., Юхневич М. Ю.* Педагогика музейная // Российская музейная энциклопедия: в двух томах. – М.: Прогресс, 2001. – Т. 2. – С. 77.

91. *Луць В.* З листування Ореста Фотинського // Пам'ятки сакрального мистецтва Волині на межі тисячоліть. Матеріали VI міжнародної наукової конференції по волинському іконопису. – Луцьк, 1999. – С. 8–12.
92. *Луць В.* Щоденники волинських експедицій Данила Щербаківського // Пам'ятки сакрального мистецтва Волині на межі тисячоліть: питання дослідження, збереження та реставрації. Матеріали VI міжн. конф. по волин. іконопису. – Луцьк, 1993. – С. 12–22.
93. *Манько М. П.* Архівно-документальний фонд державного історико-культурного заповідника м. Острога // Наукові записки РКМ. – Вип. 1. – Рівне, 1996. – С. 90–94.
94. *Маньковська р. В.* Основні етапи розвитку Житомирського музею // Велика Волинь: минуле й сучасне. – Хмельницький, 1994. – С. 401–404.
95. *Маньковська р. В.* Становлення теоретичних та організаційних підвалин в музейництві за доби Центральної Ради (березень 1917 р. – 29 квітня 1918 р.) // Музей на рубежі епох: минуле, сьогодення, перспективи (матеріали ювілейної міжнародної науково-практичної конференції). – К., 1999. – С. 29–30.
96. *Маньковська р.* Музейництво в Україні / НАН України. Інститут історії України. – К., 2000. – 140 с.
97. *Матвеева І.* Діяльність Центрального сховища музейних фондів по розшуку втрачених культурних цінностей у перші повоєнні роки // Повернення культурного надбання України: проблеми, завдання, перспективи. – К., 1996. – Вип. 6. – С. 243–246.
98. *Мезенцева Г. Г.* Музеєзнавство (на матеріалах музеїв Української РСР). Курс лекцій. – К.: Вища шк., 1980. – 118 с.
99. *Михайловская А. И.* Музейная экспозиция. Организация и техника. – М., 1964. – 517 с.
100. *Міяковський В.* Будинок-музей Т.Шевченка // Віра. – 2003. – Ч. 3 (111). – С. 13.
101. *Мейран П.* Новая музеология // Museum. – 1985. – № 148. – С. 20–21.
102. Музеї України = Museum of Ukraine: Довідник / Б. Ведибіда та ін. (упоряд.); Т. Вошиніна, Н. Токарева (пер.). – К.: Задруга, 1999. – 129 с.
103. Музей и современность. Проблемы экспозиционной работы музеев на современном этапе. – М., 1984. – 251 с.
104. Музейная эстетика и архитектура музеев. – М., 1972.

105. Музееведение. Музеи исторического профиля: Учебное пособие для вузов по специальности "история" / Под ред. К. Левыкина, В. Хербста. – М.: Высшая школа, 1988. – 430 с.
106. Музееведение // Специальные исторические дисциплины: Учебн. пособие / В.А.Замлинский, М.Ф.Дмитренко, Т.А.Балабушевич и др. – К., 1992. – С. 208–216.
107. Музейные термины // Терминологические проблемы музееведения: Сб. науч. тр. – М., 1986. – С. 36–135.
108. *Мушировський В.* Сторінки історії музею // Наукові записки РКМ. – Вип. 1. – Рівне, 1996. – С. 7–11.
109. Народні музеї [Упорядк. Н.М.Шапошнікова] – К.: Молодь, 1961. – 256 с.
110. *Нестуля О. О.* До питання про охорону пам'яток культури за Директорії // Український історичний журнал. – 1994. – № 6. – С. 115–122.
111. *Нестуля С.* Невідомі сторінки автобіографії М.Ф.Біляшівського // Титульний етнос: здобутки, втрати. Зб-к статей. – Полтава-Опішне: Дивосвіт, 2002. – С. 24–28.
112. Основи законодавства України про культуру, прийняті Верховною Радою України 14 лютого 1992 р. // Культурна спадщина України. Правові засади збереження, відтворення та охорони культурно-історичного середовища. Збірник офіційних документів. – К.: Істина, 2002. – С. 6–15.
113. *Омельченко Ю. А.* Шкільні музеї. – К.: Радянська школа, 1981. – 124 с.
114. *Ольдерогге Д. А.* Музей как научное подразделение исследовательского института // Музейное дело в СССР. Научные основы работы музеев исторического профиля: Сб. науч. трудов. – М., 1980. – С. 42–45.
115. *Ошуркевич О.* Волинський краєзнавчий музей // Доля культурних скарбів України під час другої світової війни: архіви, бібліотеки, музеї. – Вип. 1. – Київ-Бремен: Вид-во "Українознавство", 1996. – С. 18–22.
116. *Ошуркевич О.* З історії Волинського краєзнавчого музею // Волинський музей. Історія і сучасність. Тези і матеріали 1 науково-практичної конференції. – Луцьк, 1998. – С. 5–7.
117. *Павлюк Л.* Невід'ємне від серця: перший музей української мови // Літературна Україна: Г-та письменників України. – К., 2004. – № 24. – С. 4.
118. *Павлюченко Э. А., Полякова У. М.* Об оптимальном использовании музейных фондов // Museum. – 1985. – № 146. – С. 44–47.

119. Педагогічний музей України: сто років // Освіта: громадсько-політична газета. – К., 2003. – № 32 (9). – 16 липня. – С. 1–8.
120. Перелік історико-культурних, історико-меморіальних, історико-етнографічних заповідників та музеїв-заповідників в Україні // Культура і життя. – 2002. – 4 вересня. – №31.
121. Перелік музеїв та заповідників, що мають статус національних // Культура і життя. – 2002. – 4 вересня. – № 31.
122. *Перкова А. І.* Історія буття та сучасний меморіальний музей (З досвіду відтворення меморіального будинку-музею Д. І. Яворницького // Музей на межі тисячоліть: Минуле, сьогодення, перспективи. Зб. тез, доповідей та повідомлень міжнарод. наук. конф. – Дніпропетровськ, 1999. – С. 15–19.
123. *Петрякова Ф.* Музеї – інтелектуальний ресурс України // Культура України XXI століття: діяльність культурологічних закладів у сучасних ринкових умовах. Збірник матеріалів регіональної науково-практичної конференції. – К. – Рівне, 2001. – С. 11–14.
124. Повернення культурного надбання України: проблеми, завдання, перспективи / Ін-т укр. археографії та джерелознавства НАН України. – К.: Вип. 6: Матеріали національного семінару. – Чернігів, 1996. – 334 с.
125. *Погорелова А.* Музейна справа: орієнтири розвитку // Українська культура. – 1996. – №2. – С. 2–3.
126. *Пономарьова Т. О.* З історії формування музейної мережі краю // Українська культура: минуле, сучасне та шляхи розвитку. – К., 1997. – Вип. 2. – С. 77–103.
127. Положення про Музейний фонд України. Затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 20 липня 2000 р. // Культурна спадщина України. Правові засади збереження, відтворення та охорони культурно-історичного середовища. Збірник офіційних документів. – К.: Істина, 2002. – С. 117–121.
128. *Потупчик М., Соломонова Т.* Музей під час німецько-фашистської окупації: доля колекції // Подільська старовина: Наук. зб. до 85-річчя з часу заснування Вінницького обласного краєзнавчого музею. – Вінниця, 2003. – С. 5–13.
129. Порядок організації та проведення конкурсу на участь вітчизняних та іноземних інвесторів у створенні музейного комплексу “Мистецький арсенал” // Культура і життя. – К., 2004. – № 34. – С. 2.
130. Проект музею Івана Гончара // Пам’ятки України. – 1995. – № 3. – С. 162.

131. Про затвердження Порядку занесення унікальних пам'яток Музейного фонду України до Державного реєстру національного культурного надбання. Наказ Міністерства культури і мистецтв України від 25.10.2001 № 653 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 9. – С. 117–141.
132. Про музеї та музейну справу. Закон України від 29 червня 1995 р. // Культурна спадщина України. Правові засади збереження, відтворення та охорони культурно-історичного середовища. Збірник офіційних документів. – К.: Істина, 2002. – С. 49–58.
133. Про охорону культурної спадщини. Закон України від 8 червня 2000 р. // Культурна спадщина України. Правові засади збереження, відтворення та охорони культурно-історичного середовища. Збірник офіційних документів. – К.: Істина, 2002. – С. 16–38.
134. *Прудников С.* Інструкції, що регламентують реставрацію документальних пам'яток у музеях системи Міністерства культури і мистецтв України // Бібліотечний вісник. – 2002. – № 3. – С. 43–51.
135. *Путро О. І.* Подвижник музейної справи (трагедія Данила Щербаківського) // Музей на рубежі епох: минуле, сьогодення, перспективи (матеріали ювілейної міжн. наук.- практ. конф. національн. музею історії України. – К., 1999. – С. 91–93.
136. *Разгон А.* Научное описание музейных предметов (методические указания). – М.: Госкультпросветиздат, 1954.
137. *Разгон А. М.* Музейный предмет как исторический источник // Проблемы источниковедения истории СССР и специальных исторических дисциплин. – М., 1984. – С. 174–183.
138. *Разгон А. М.* Место музееведения в системе наук // Музей и современность. – М., 1986. – С. 43–47.
139. *Равикович Д. А.* Социальные функции и типология музеев // Музееведение. Вопросы теории и методики. – М., 1987. – С. 10–24.
140. *Ревякин В. И., Розен А. Я.* Историко-краеведческие музеи. – М.: Стройиздат, 1983. – 136с.
141. Репресоване краєзнавство (20–30-і рр.) – К.: Рідний край, 1991.
142. *Рыбаков Б. А.* О путях расширения пропаганды музейных реликвий // Музейное дело в СССР. Научные основы работы музеев исторического профиля: Сб. научн. трудов. – М., 1980. – С. 22–25.
143. *Ривин В. Л.* Художник и музей // Музейное дело в СССР. Актуальные проблемы архитектурно-художественного проектирования экспозиций исторических и краеведческих музеев: Сб. науч. трудов. – М., 1983. – С. 44–51.

144. *Рождественский К. И.* Музейная экспозиция // Музейное дело в СССР. Актуальные проблемы архитектурно-художественного проектирования экспозиций исторических и краеведческих музеев: Сб. науч. трудов. – М., 1983. – С. 17–22.
145. *Розенблюм Е. А.* Искусство экспозиции // Музейное дело в СССР. Актуальные проблемы архитектурно-художественного проектирования экспозиций исторических и краеведческих музеев: Сб. науч. трудов. – М., 1983. – С. 23–29.
146. *Розуменко В.* Живий дух шістдесятиництва (про музей шістдесятиництва) // Урядовий кур'єр. – 2001. – 15 грудня.
147. *Романычева И. Т.* Музейное дело. Учебное пособие для студентов факультета теории и истории искусств. – Ленинград, 1988.
148. Российская музейная энциклопедия: В 2-х томах / В.Л.Янин и др. (председ. редкол.); Российский институт культурологии МК РФ и РАН. – М.: Прогрес: РИПОЛ КЛАССИК, 2001. – Т. 1. – 415 с.; Т. 2. – 435 с.
149. *Рябокоть Л.* Недооцінені цінності: вітчизняні музеї // День: всеукраїнська газета. – К., 2005. – № 7/19 січня. – С. 6.
150. *Сабов М. М.* Образно-средовое решение экспозиции – путь к активизации и повышению эффективности музейной коммуникации // Музей на межі тисячоліть: минуле, сьогодення, перспективи: Зб. тез доповідей та повідомлень міжнародн. наук. конф., присвячений 150-літтю Дніпропетровська. – Дніпропетровськ, 1999. – С. 107–109.
151. *Севта Т.* Українські музеї під час окупації в роки другої світової війни: Огляд архівних матеріалів // Повернення культурного надбання України: проблеми, перспективи. – К., 1996. – Вип. 6. – С. 13–137.
152. *Сергійчук В.* Трагедія музею визвольної боротьби України в Празі // Золоті ворота: видання товариства зв'язків з українцями за межами України. – 1993. – Вип. 3. – С. 20–31.
153. *Сергазин Ж. Ф.* Основы обеспечения сохранности документов: Учеб. пособие. – М., 1986. – 74 с.
154. *Силук А.* Волинський краєзнавчий музей: сторінки історії формування колекції // Волинський музей. Історія і сучасність. – Вип. 2. – Луцьк: Надстир'я, 1999. – С. 6–10.
155. Скарбниця Шевченкіани: 55 років Національному музею Тараса Шевченка // Літературна Україна. – К., 2004. – № 18. – С. 2.
156. *Скрипка Т.* Музейництво і музеї на Україні // Віра. – 2002. – № 2(106). – С. 16–17.

-
157. *Скрипник Г.А.* Етнографічні музеї України. Становлення і розвиток. – К.: Наукова думка, 1989. – 304 с.
158. *Соустин А. С.* Замисел – проект – воплощение (о процессе проектирования музейной экспозиции) // Проблемы совершенствования музейного дела (музей и современность). Труды НИИ культуры. – М., 1977. – С. 120–125.
159. *Спаська Є.* Спогади про мого найсுவорішого вчителя Данила Щербаківського // Наука і культура України. – К., 1990. – Вип. 24. – С. 272–286.
160. Список предметів з музеїв України в збірках музеїв та інших сховищ Росії // Пам'ятки України. – 1994. – № 1–2. – С. 86–91.
161. *Стрельський Г.* Подвижник музейної справи: Д.Щербаківський // Исторический календарь. – 1997. – К., 1996. – С. 379–380.
162. *Танащук Д. Д.* Про долю західноукраїнських музейних колекцій та приватних збірок у роки першої світової війни // Питання історії нового та новітнього часу: Зб. наук. статей. – Чернівці: Рута, 2000. – Вип. 7. – С. 380–384.
163. *Теодорович А. О.* Основні напрями діяльності музеїв історико-краєзнавчого профілю // Трибуна. – 1999. – № 9–10. – С. 34–35.
164. *Терещенко Л.* Згадуючи минуле // Віра. – 2002. – Ч. 3 (107). – С. 8–9.
165. *Ткаченко М.* Окупаційна політика щодо українських музеїв (1941–1944 рр.) // Рідна школа. – 2000. – № 10. – С. 53–56.
166. *Толстуха Л. В.* З минулого в майбутнє: [Про Рівнен. краєзн. музей] // Вільне слово. – 1996. – 18 травня. – С. 3.
167. *Троненко Г. А.* Створення в Національному музеї історії України експериментальних експозицій та об'єктивне висвітлення історії України ХХ століття: досвід та проблеми // Музей на рубежі епох: минуле, сьогодення, перспективи (матеріали ювілейної міжнародної науково-практичної конференції). – К., 1999. – С. 40.
168. *Фатинарова Н. В.* Научно-справочные карточные каталоги в исторических и краеведческих музеях // Музей и современность. Комплектование музейных коллекций. Сборник НИИ культуры. – М., 1982. – С. 103–107.
169. *Федорова Л. Д.* З історії створення музею Києва (1837–1936) // Український історичний журнал. – 1991. – № 12. – С. 134–140.
170. *Федорова Л.* Музей великого вченого: [Про створення в Києві історико-меморіального музею М.Грушевського] // Старожитності. – 1992. – Ч. 18–19. – С. 8.
171. *Финягина Н. П.* Фонды музея // Российская музейная энциклопедия: в 2 томах. – М.: Прогресс, 2001. – Т. 2. – С. 292.

172. *Фомин В. Н.* Музейные фонды как система // Терминологические проблемы музееведения. Сб. научных трудов. – М., 1986. – С. 23–27.
173. *Формы и методы научно-просветительной работы:* Сб. науч. тр. – М., 1986. – 279 с.
174. *Ханко В.* Початки музейництва на давній Полтавщині (уривки з дослідження) // Ант: Вісник археології, мистецтва, культурної антропології. – 2005. – № 13–15. – С. 59–62.
175. *Хведась А.* До історії діяльності музейних установ в роки Великої Вітчизняної війни (1941–1943 рр.) (на матеріалах архівів та музеїв Волинської та Рівненської областей // Волинь незабутня. Тези V регіональної науково-практичної конференції. – Рівне, 1994. – С. 69–72.
176. *Хведась А. О.* З історії охорони музейного будівництва на Волині в 1919–1920 рр. // Велика Волинь: минуле і сучасне. – Хмельницький, 1994. – С. 398–401.
177. *Хведась А.* Унікальні пам'ятки Волині: Домузейне колекціонування і формування музейних осередків у XIII – першій чверті XX ст. // Нова педдумка. – 1997. – № 2. – С. 58–61.
178. *Худяков И. В.* Музейная экспозиция: компоненты единого решения // Музейное дело в СССР. Актуальные проблемы архитектурно-художественного проектирования экспозиций исторических и краеведческих музеев: Сб. науч. трудов. – М., 1983. – С. 39–43.
179. *Чайковський Б.* Деякі особливості діяльності Львівського історичного музею в умовах формування ринкової економіки // Наукові записки Львівського історичного музею. – Вип. IV. – Ч. 1. – Львів: Логос, 1995. – С. 3–8.
180. *Чинхолл р.* Музейная каталогизация и ЭВМ. – М.: Мир, 1983. – 296 с.
181. *Шановал І.* В пошуках скарбів. Документальні оповідання [Про директора Дніпропетровського (Катеринославського) музею Д.І.Яворницького]. – К.: Дніпро, 1983. – 321 с.
182. *Шевчук Г. М.* Культурне будівництво на Україні у 1921–1925 рр. – К., 1963.
183. *Шевчук С.* Фольклорно-етнографічні студії Городоцького музею // Народна творчість та етнографія. – 1983. – № 6. – С. 60–64.
184. *Шевчук С. І.* Жертовність для утвердження України / Інститут мистецтв РДГУ. – Рівне, 2002. – 100 с.
185. *Шлапак Л.* Музеї в умовах ринку: проблеми адаптації // Культура України XXI століття: діяльність культурологічних закладів у сучасних

-
- ринкових умовах. Збірник матеріалів регіональної науково-практичної конференції. – К. – Рівне, 2001. – С. 44–47.
186. *Шмелев В. Г.* Музеи под открытым небом: Очерки истории возникновения и развития. – К.: Наукова думка, 1983. – 119 с.
187. *Щербаківський Д.* Культурні цінності в небезпеці // Наука і культура України. – Вип. 24. – К., 1990. – С. 286–294.
188. *Щербаківський В.* Роль музейництва // Щербаківський В. Українське мистецтво. – К., 1995. – С. 145–148.
189. *Юрєнева Т. Ю.* Музееведение: Учеб. для студ. гуманит. спец. вузов. – М.: Академпроект, 2003.
190. *Юрчук О. П.* Нетрадиційні форми роботи з дітьми молодшого віку // Музей на рубежі епох: минуле, сьогодення, перспективи (матеріали ювілейної міжнародн. наук.-практичн. конф.). – К., 1999. – С. 45–46.
191. *Юхневич М. Ю.* Об эффективности воздействия экспозиции на посетителя (постановка проблемы) // Теоретические вопросы научно-просветительной работы (по материалам социологических исследований). – М., 1984. – С. 26–37.

Навчальне видання

Прищеп Олена Петрівна

ОСНОВИ МУЗЕЄЗНАВСТВА

Навчально-методичний посібник
для студентів
історичних спеціальностей

Видається в авторській редакції

*Технічне редагування: Прищеп О.П.
Верстка та дизайн: Луц В.Д., Морозова О.В.*

Тираж 100 прим.